

ARCHEOLOGIENOTA OUD-TURNHOUT - STAATSBAAN

J. CLAESEN, B. VAN GENECHTEN, G. VERBELEN,
E. DIRIX, A. SYS, E. AUDENAERT, K. BOUCKAERT
& E. KEERSMAEKERS

FEBRUARI 2018

Titel

Archeologienota zonder ingreep in de bodem. Oud-Turnhout - Staatsbaan

Auteur(s)

Jan Claesen, Ben Van Genechten, Giel Verbeelen, Evelien Dirix, Annelien Sys,
Evelien Audenaert, Kevin Bouckaert & Emma Keersmaekers

Opdrachtgever

Marni nv
Engelstraat 24
2360 Oud-Turnhout

Projectnummer

2018A12

Plaats en datum

Kortenaken, 23 februari 2018

Reeks en nummer

ARCHEBO rapport 2018A12
ISSN 2034-5615

© 2018 ARCHEBO bvba

ARCHEBO aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijke toestemming van de opdrachtgever.

INHOUD

1	Inleiding	4
1.1	<i>Algemeen</i>	<i>4</i>
1.2	<i>Beschrijving onderzoeksoopdracht</i>	<i>4</i>
1.3	<i>Doelstellingen</i>	<i>7</i>
1.4	<i>Randvoorwaarden.....</i>	<i>7</i>
1.5	<i>Onderzoeksvragen</i>	<i>8</i>
2	Huidige & toekomstige situatie	9
2.1	<i>Huidige situatie</i>	<i>9</i>
2.2	<i>Toekomstige situatie</i>	<i>10</i>
3	Bureauonderzoek	11
3.1	<i>Landschappelijke & bodemkundige situering</i>	<i>11</i>
3.2	<i>Archeologische en erfgoedkundige data.....</i>	<i>17</i>
3.3	<i>Historiek en cartografische bronnen.....</i>	<i>19</i>
3.4	<i>Archeologische verwachting</i>	<i>29</i>
4	Resultaten bureauonderzoek	30
4.1	<i>Algemeen</i>	<i>30</i>
4.2	<i>Beantwoording onderzoeksvragen</i>	<i>30</i>
4.3	<i>Samenvatting / assessment bureauonderzoek</i>	<i>31</i>
4.4	<i>Programma van maatregelen.....</i>	<i>32</i>
5	Bibliografie	33
6	Figurenlijst.....	34
7	Plannenlijst.....	35

1 INLEIDING

1.1 ALGEMEEN

Bij het aanvragen van een omgevingsvergunning kan het zijn dat het toevoegen van een archeologienota aan de aanvraag verplicht wordt gesteld. De archeologienota wordt geschreven door een erkend archeoloog en bevat de resultaten van een archeologisch vooronderzoek en een advies voor vrijgave of eventueel vervolgonderzoek.

Het toevoegen van een archeologienota aan een omgevingsvergunning is afhankelijk van een aantal criteria:

- De totale oppervlakte van de percelen
- De oppervlakte van de geplande bodemingrepen
- De ruimtelijke bestemming van het terrein
- De ligging van het terrein binnen of buiten een archeologische zone of de site volgens de inventaris

Figuur 1: Criteria bij omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden

1.2 BESCHRIJVING ONDERZOEKSOPDRACHT

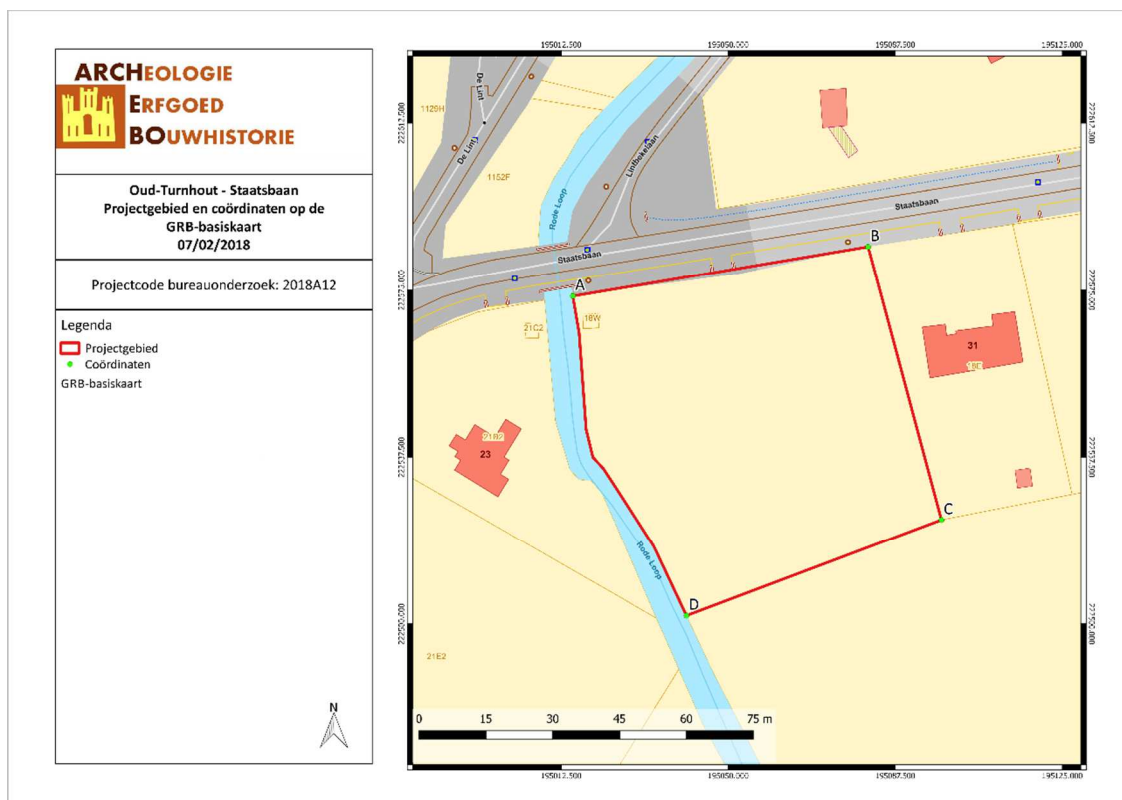
Naar aanleiding van een omgevingsvergunning heeft ARCHEBO bvba in opdracht van Marni nv een archeologienota opgemaakt voor het verkavelen van gronden aan de Staatsbaan, tussen huisnummers 23 en 31 in Oud-Turnhout, gelegen in de Belgische provincie Antwerpen. Het terrein zal opgedeeld worden in twee nieuwe kavels, elk voorzien van een bouwzone. De bouwzone in de westelijke kavel heeft een oppervlakte van ca. 500 m², de bouwzone in de oostelijke kavel is ca. 475 m² groot. De totale oppervlakte van het projectgebied is ca. 4 731, 94 m².

Aangezien de aanvraag voor een omgevingsvergunning na 1 juni 2016 werd ingediend, is een archeologienota evenwel vereist, zoals vastgelegd in het Onroerenderfgoeddecreet (art. 5.4.1, 5.4.2, 5.4.8 en 5.4.9). Het bureauonderzoek werd uitgevoerd in februari 2018 onder leiding van erkend archeoloog Jan Claesen. Contactpersoon bij de opdrachtgever, Marni nv, was mevr. Veerle Piedfort. In de onderhavige archeologienota worden de locatie van het terrein en de reeds uitgevoerde werken

geanalyseerd. Deze informatie wordt samen met de resultaten van een archeologisch bureauonderzoek bestudeerd.

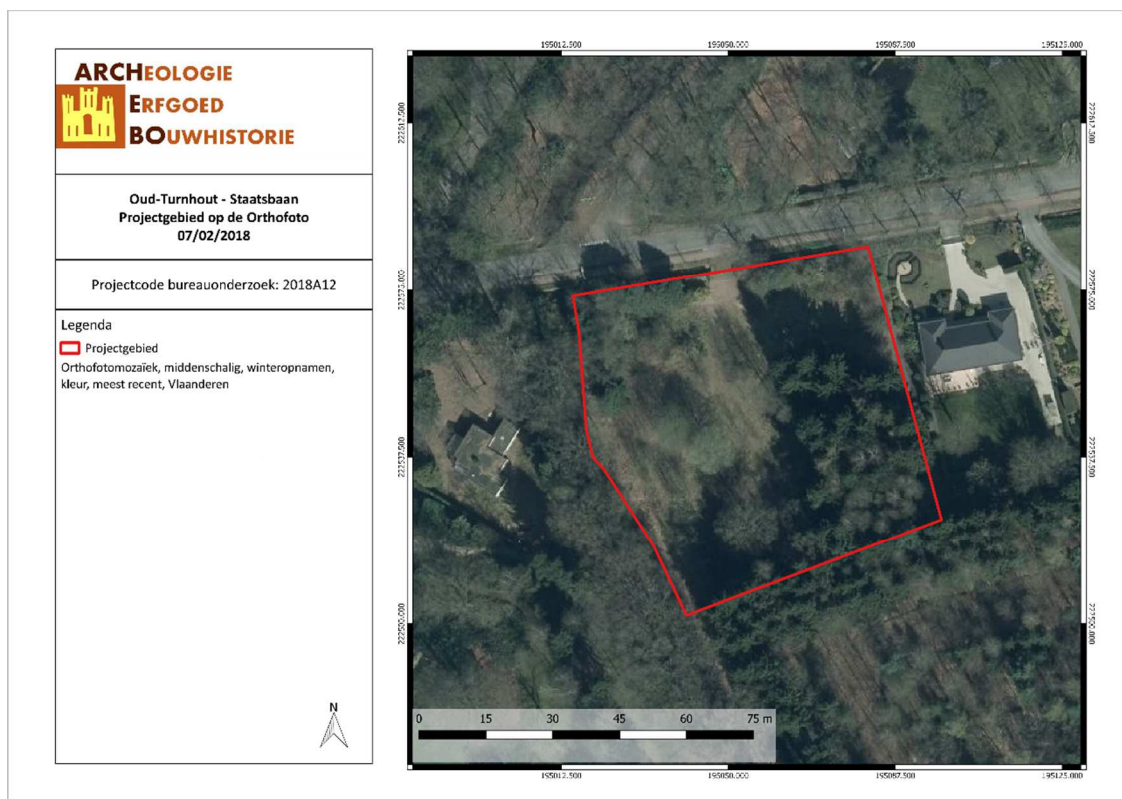
Administratieve fiche			
Naam site:	Oud-Turnhout - Staatsbaan		
Onderzoek:	Archeologienota zonder ingreep in de bodem		
Ligging:	Antwerpen, Oud-Turnhout, Staatsbaan, tussen huisnummers 23 en 31		
Kadaster:	Oud-Turnhout, afdeling 3, sectie G, perceelnummers 18V en 18W		
Coördinaten:	A	X	195015.123
		Y	222573.624
	B	X	195081.408
		Y	222584.792
	C	X	195097.869
		Y	222523.444
	D	X	195040.618
		Y	222501.878
Opdrachtgever:	Marni nv Engelstraat 24 2360 Oud-Turnhout		
Uitvoerder:	ARCHEBO bvba		
Projectcode bureauonderzoek:	2018A12		
Projectleiding:	Jan Claesen		
Erkenningsnummer projectleiding:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00014		
Bewaarplaats archief:	Marni nv		
Grootte projectgebied:	Ca. 4 731, 94 m ²		
Uitvoeringsperiode:	Van 7 tot 23 februari 2018		
Reden van de ingreep	Verkaveling van twee bestaande percelen in twee nieuwe percelen binnen woonparkgebied		
Wetenschappelijke vraagstelling:	Het doel van deze archeologienota is een archeologische evaluatie van het terrein, de geplande werken en impact op het bodemarchief.		
Termen Thesauri:	Bureauonderzoek, verstoring, woonparkgebied, natuurgebied, verkaveling		

De onderstaande GRB-kadasterkaart en de Orthofoto tonen het projectgebied op de meest recente stadskarten en luchtfoto's.

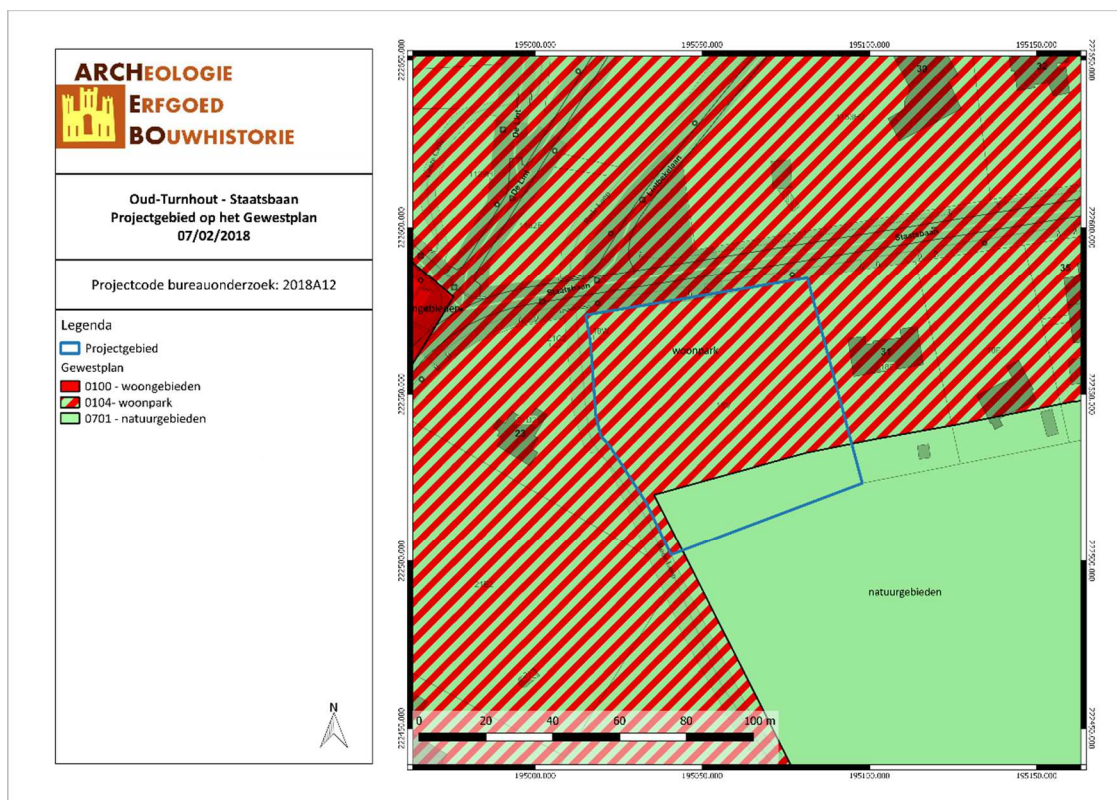
OUST/18/02/07/1 - Digitale aanmaak

Figuur 2: Situering van het projectgebied en de coördinaten op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2018)

OUST/18/02/07/2 - Digitale aanmaak

Figuur 3: Situering van het projectgebied op Orthofoto (Geopunt, 2018)

OUST/18/02/07/3 - Digitale aanmaak

Figuur 4: Situering van het projectgebied op het Gewestplan (Geopunt, 2018)

1.3 DOELSTELLINGEN

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de werken. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Onderdeel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen vernietigd worden, is een archeologisch onderzoek nodig. Er wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het projectgebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het projectgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het projectgebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

Deze archeologienota dient bekrachtigd te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed en nadien bij de aanvraag voor de bouwvergunning gevoegd te worden.

1.4 RANDVOORWAARDEN

Het betreft een uitgesteld onderzoek aangezien de aanvrager op dit moment nog geen eigenaar is van het terrein.

1.5 ONDERZOEKSVRAGEN

Tijdens het bureauonderzoek dienen op zijn minst onderstaande vragen beantwoord te worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*
2. *Welke info is er nog te vinden over voormalige constructies op het terrein?*
3. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het projectgebied verwacht worden op basis van een analyse van historisch kaart- en bronnenmateriaal?*
4. *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

2 HUIDIGE & TOEKOMSTIGE SITUATIE

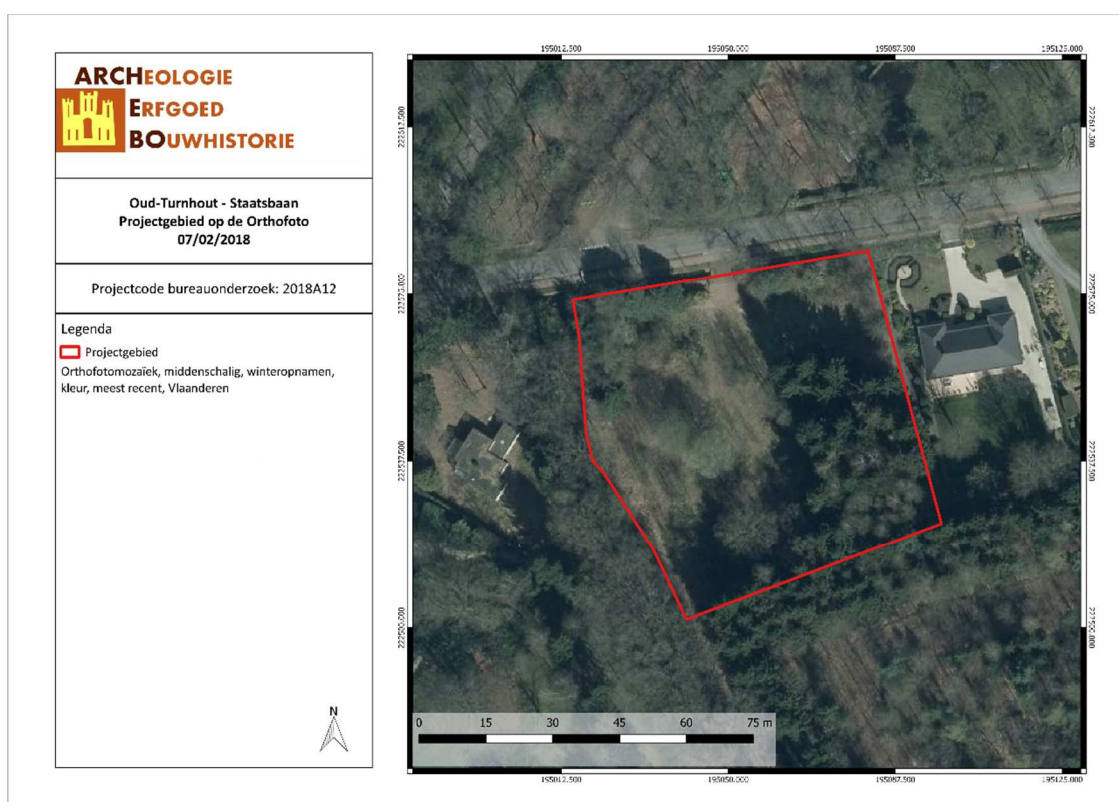
2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het projectgebied ligt aan de Staatsbaan, tussen huisnummers 23 en 31, in Oud-Turnhout. Het terrein ligt volgens het gewestplan grotendeels binnen woonparkgebied, het zuiden ligt binnen natuurgebied. Het is onbebouwd en grotendeels bebost. Ten westen van het projectgebied stroomt de Rode loop.

OUST/18/02/07/4 - Digitale aanmaak

Figuur 5: Vooraanzicht van het projectgebied aan de Staatsbaan (Google Street View, juni 2017)

OUST/18/02/07/5 - Digitale aanmaak

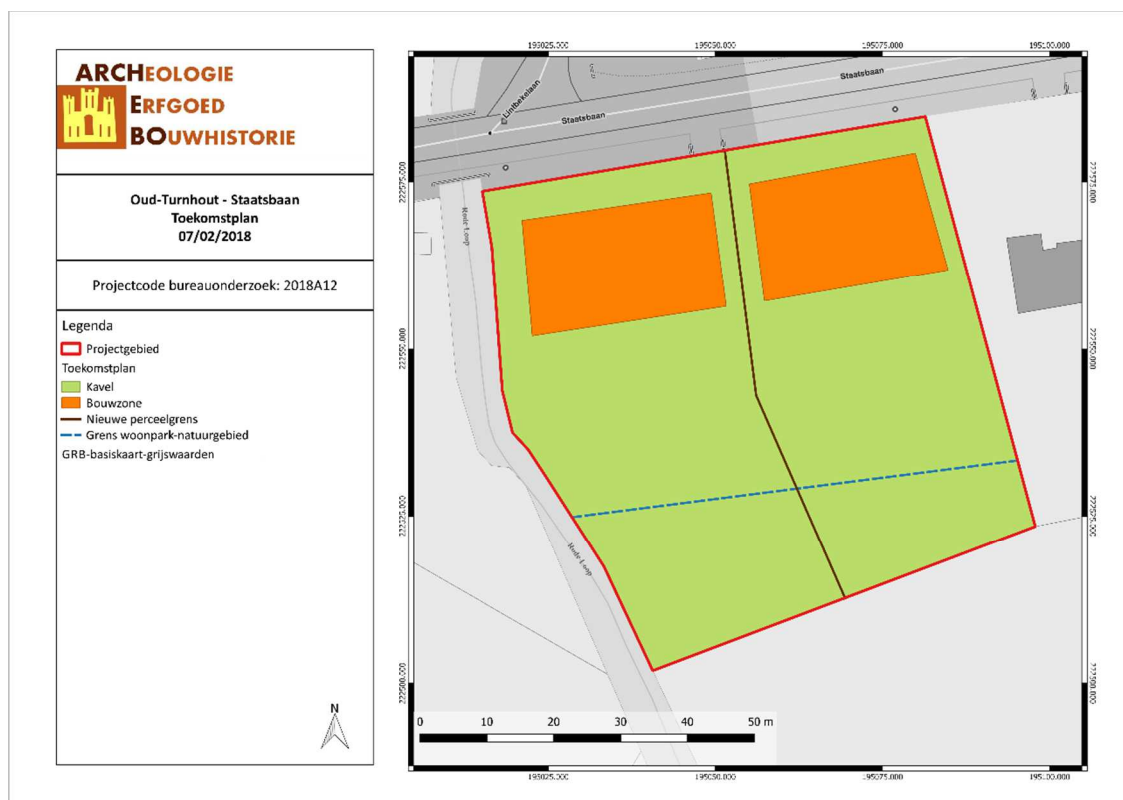
Figuur 6: Situering van het projectgebied op Orthofoto (Geopunt, 2018)

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

Het terrein zal opgedeeld worden in twee nieuwe kavels, elk voorzien van een bouwzone. De bouwzone in de westelijke kavel heeft een oppervlakte van ca. 500 m², de bouwzone in de oostelijke kavel is ca. 475 m² groot. De totale oppervlakte van het projectgebied is ca. 4 731, 94 m².

Figuur 7: Plan van de geplande werken (Johan Livens, landmeter-expert, november 2017)

OUST/18/02/07/6 - Digitale aanmaak

Figuur 8: Situering van het projectgebied op Toekomstplan (ARCHEBO bvba, 2018)

3 BUREAUONDERZOEK

Het doel van de bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

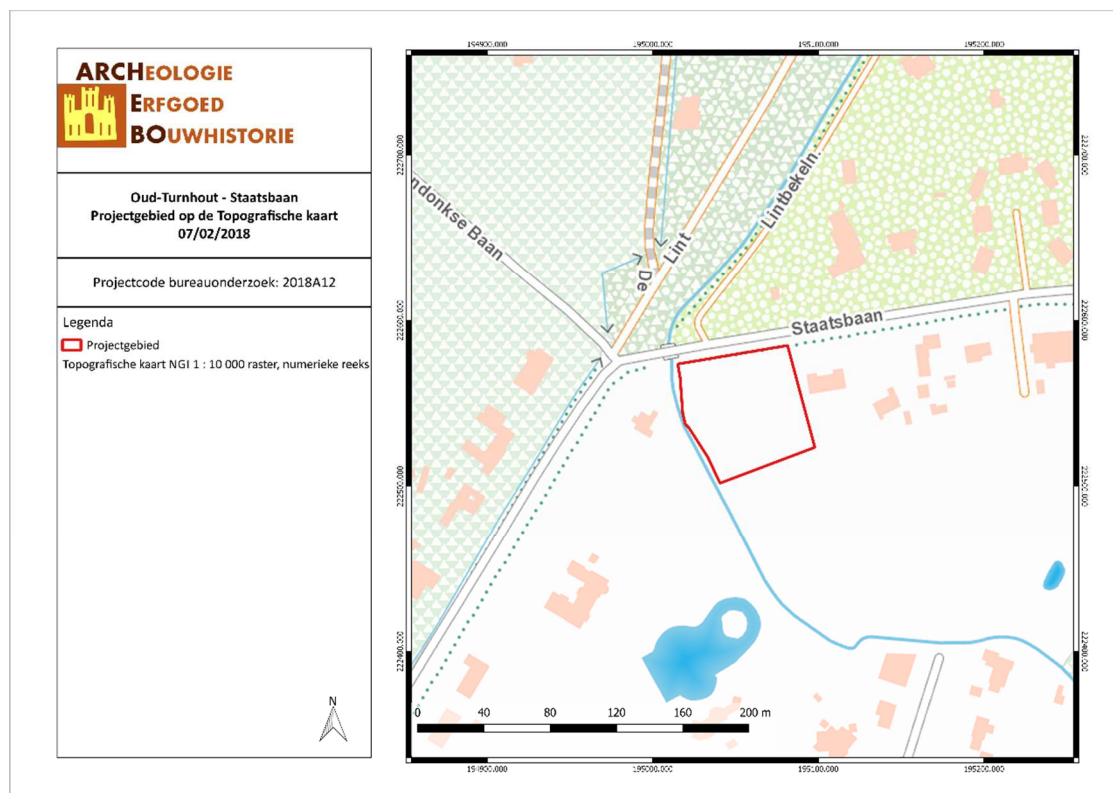
In dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van alle beschikbare kaarten van het plangebied, te weten de bodemkaart, geologische kaarten, bodemerosiekaart, bodemgebruikskaart en relevante historische kaarten. De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) werd gebruikt als uitgangspunt voor de bestudering van archeologische waarden in de omgeving van het plangebied.

De gebruikte kaarten werden in georeferencerde vorm (Belge Lambert 1972) gebruikt in het programma QGIS. In dit programma werden de genoemde kaarten als lagen toegevoegd teneinde er de huidige en toekomstige situatie op te kunnen weergeven. Het plangebied werd bovendien op alle kaarten geplott op de oriëntatie op de kaarten te vergemakkelijken.

3.1 LANDSCHAPPELIJKE & BODEMKUNDIGE SITUERING

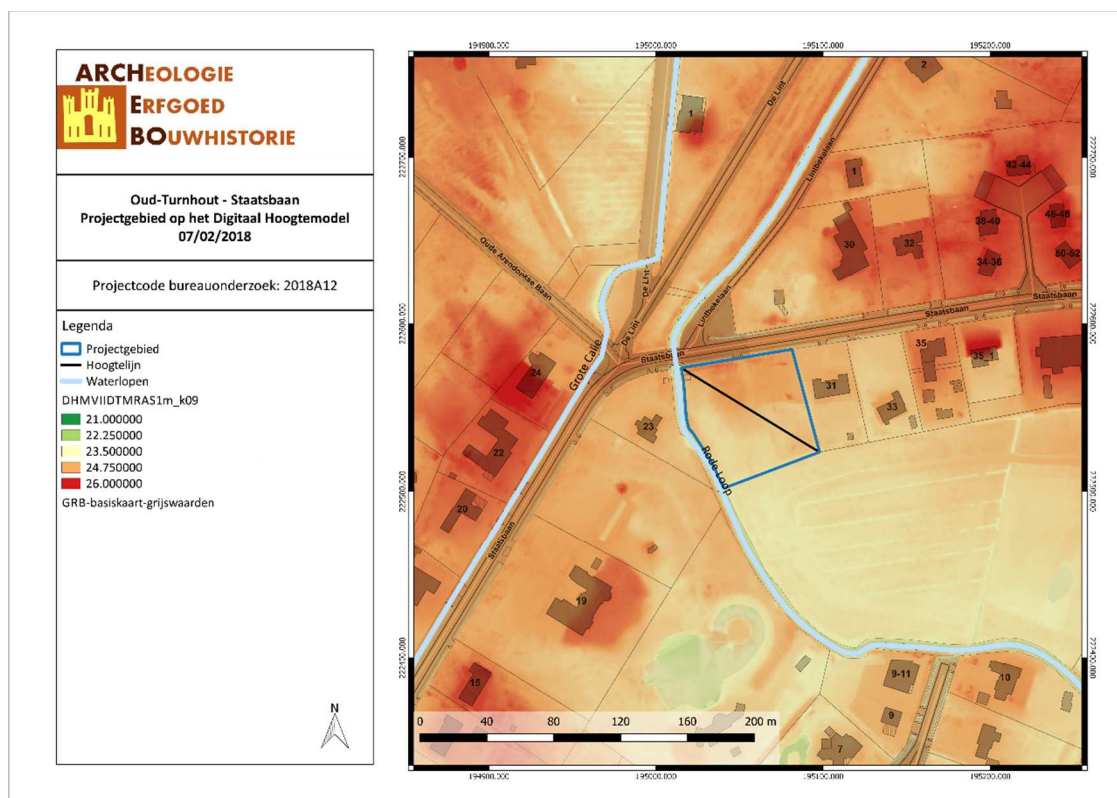
3.1.1 Topografische situering

Het projectgebied ligt aan de Staatsbaan, tussen huisnummers 23 en 31, in Oud-Turnhout, gelegen in het noordoosten van de provincie Antwerpen. De gemeente wordt begrensd door de gemeenten Ravels, Arendonk, Retie, Kasterlee en Turnhout. Oud-Turnhout heeft geen deelgemeenten, maar kent wel drie grote woonkernen, namelijk centrum, Oosthoven en Zwaneven, en enkele oude gehuchten, namelijk Oosthoven, Heieinde, Schuurhoven, Brooseinde, Eigen, Dijkzijde, Rhoode en Darisdonk. In 1977, bij de gemeentefusies, verloor Oud-Turnhout de gehuchten Schoonbroek en Kinschot aan de gemeente Retie en het gebied Kijkverdriet aan de gemeente Ravels. Vandaag bestaat Oud-Turnhout uit een residentieel woondorp met een verstedelijkt centrum, omgeven door landbouw-, natuur- en bosgebied. In het noordwesten van de gemeente ligt een industriezone die benut wordt door kleine en middelgrote ondernemingen. Ten westen van het projectgebied stroomt de Rode Loop en ca. 45 m verder westwaarts stroomt de Grote Calie, waarvan de Rode Loop een aftakking is. Het projectgebied zelf ligt op een helling en ligt volgens het Digitaal Hoogtemodel tussen ongeveer 23 en 25 meter boven de zeespiegel.

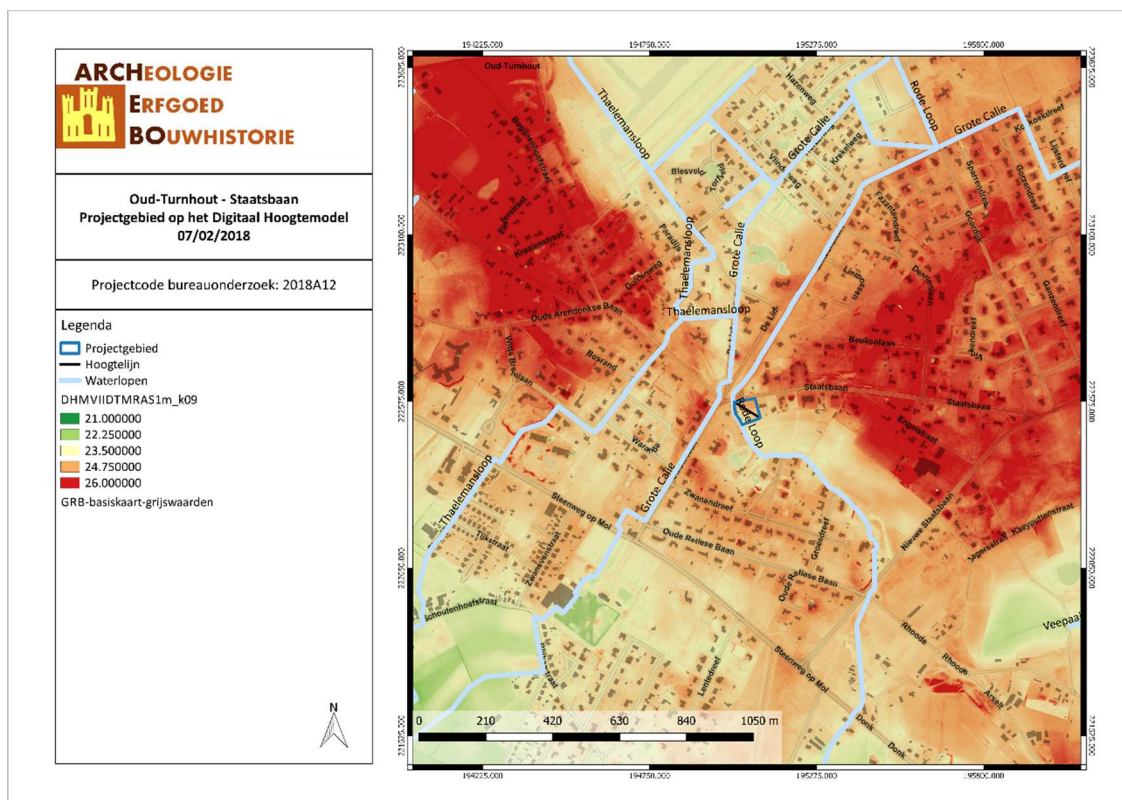
OUST/18/02/07/7 - Digitale aanmaak

Figuur 9: Topografische kaart met situering van het projectgebied (Geopunt, 2018)

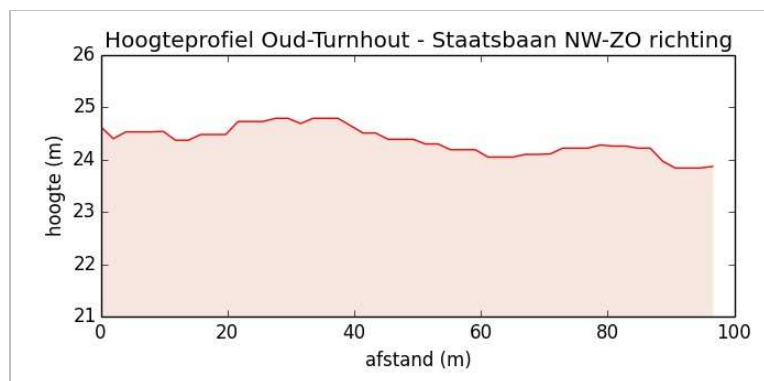
OUST/18/02/07/8 - Digitale aanmaak

Figuur 10: Situering van het projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2018)

OUST/18/02/07/9 - Digitale aanmaak

Figuur 11: Situering van het projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2018)

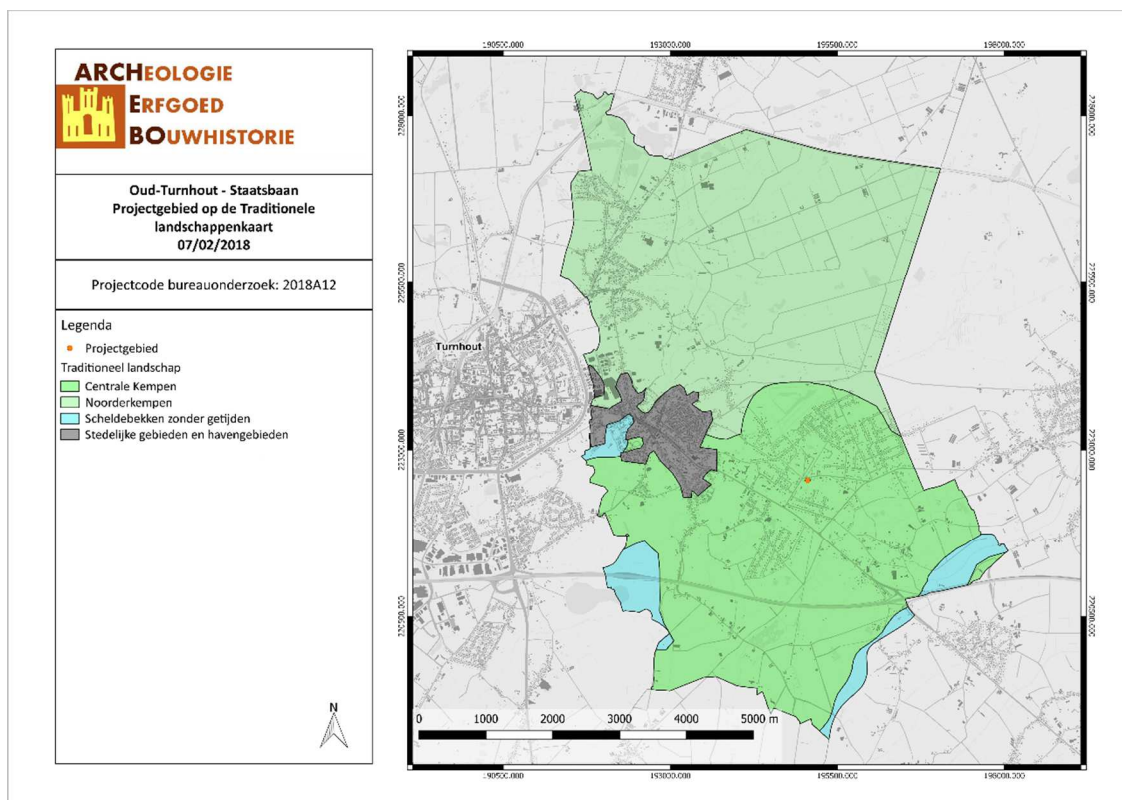

Figuur 12: Hoogteprofiel doorheen het plangebied in NW-ZO richting (Geopunt, 2018)

3.1.2 Geologie & landschap

3.1.2.1 Fysisch geografisch

Het projectgebied is volgens de Traditionele Landschappenkaart gekarteerd als 'Centrale Kempen'. De gehele gemeente Oud-Turnhout wordt gekarteerd als Noorderkempen, Centrale Kempen, Scheldebekken zonder getijden en Stedelijke gebieden en havengebieden.

OUST/18/02/07/10 - Digitale aanmaak

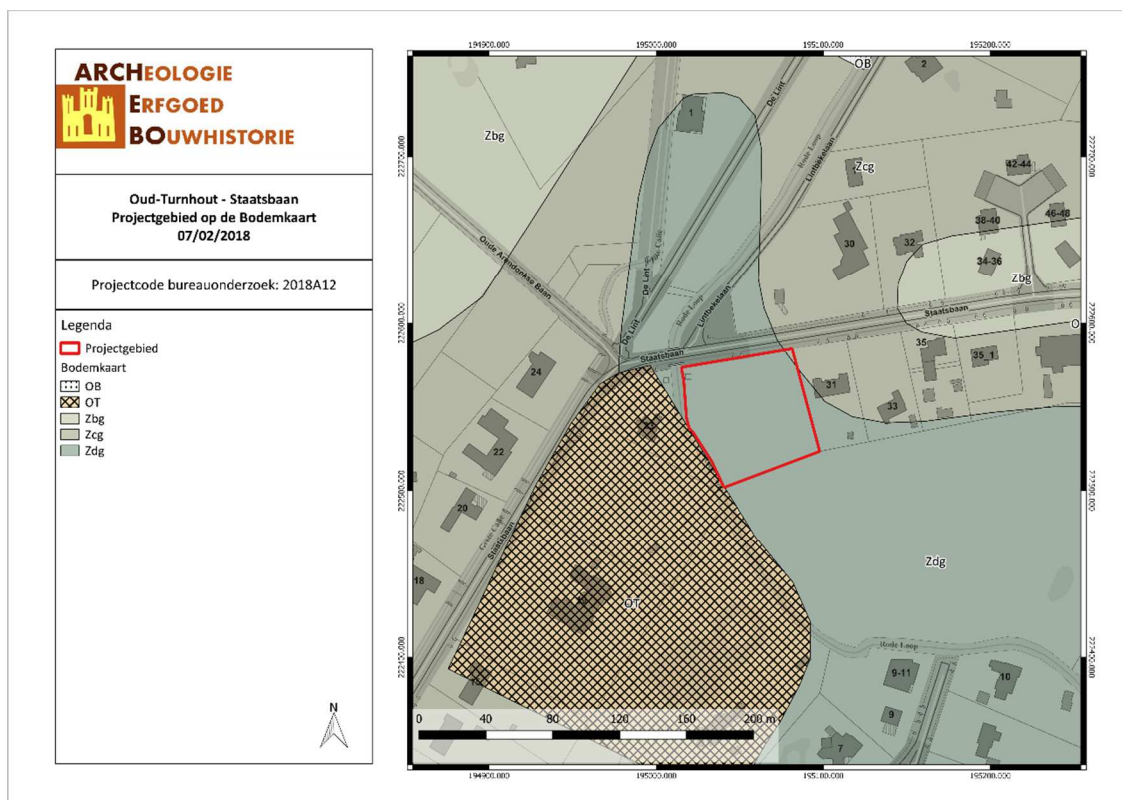
Figuur 13: Oud-Turnhout aangegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2018)

3.1.2.2 Bodem, bodemkundig booronderzoek, erosie & bodemgebruik

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied grotendeels omschreven als Zdg, de meest noordoostelijke hoek wordt gekarteerd als Zcg. Zdg-bodems zijn matig natte zandgronden met duidelijke humus en/of ijzer B horizont. Het is een Podzol met een bouwvoor van 30-40 cm dikte en donkergrijs van kleur. De Ap is heterogeen onder bos en jonge ontginningsgronden. Gleyverschijnselen komen voor op minder dan 60cm diepte (in de B2 horizont van de Podzol). De ijzeraccumulatiehorizont vervaagt meer of verdwijnt, de B2h versmelt met of dringt in de E en in de Cg horizont. In bodems met sterke ijzeraccumulatie kunnen er in de B horizont ijzerconcreties voorkomen.¹ Zcg-bodems zijn matig droge zandgronden met duidelijke humus en/of ijzer B horizont. Het zijn eveneens Podzolen en hebben een donkergrijze bouwvoor van ca. 30-40 cm dikte en met een laag humusgehalte. De B horizont is goed ontwikkeld en soms verkit. De roestverschijnselen beginnen tussen 60 en 90 cm.²

¹ E. Van Ranst en C. Sys, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart (Schaal 1:20 000)* (Gent: Laboratorium voor Bodemkunde, 2000), 97, 134–35, 203, 250.

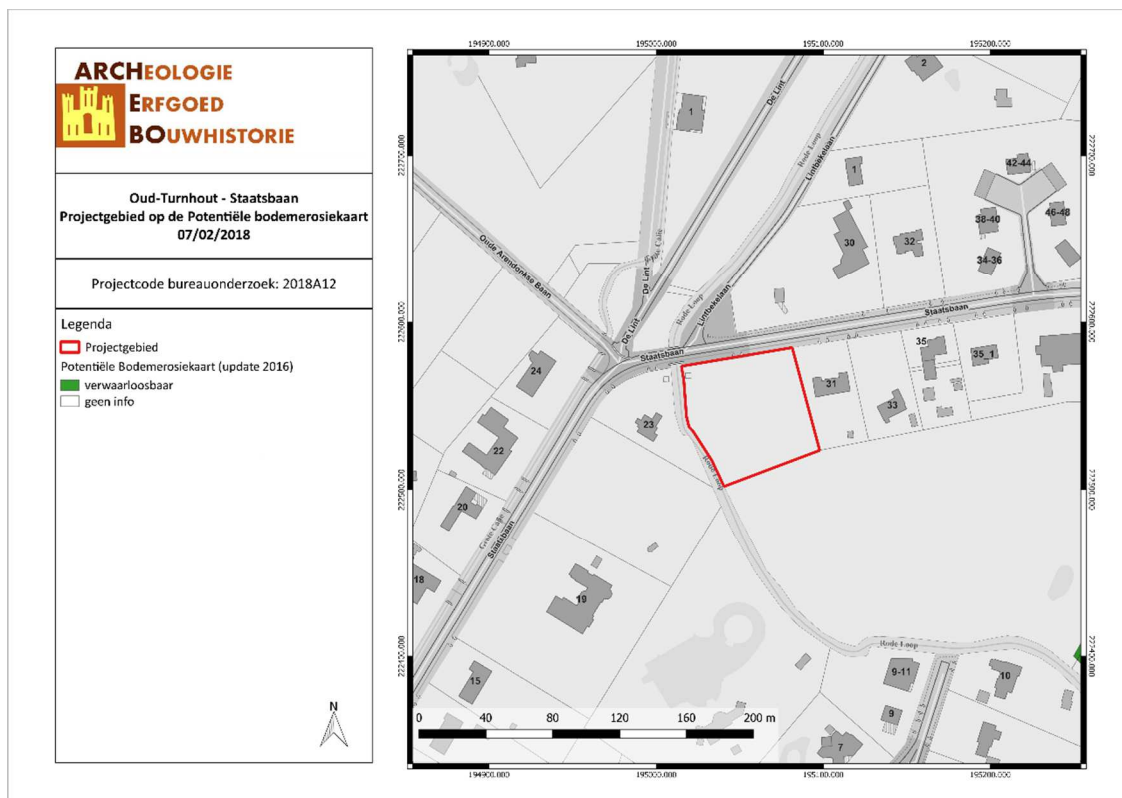
² Van Ranst en Sys, 78, 96, 132, 201, 250.

OUST/18/02/07/11 - Digitale aanmaak

Figuur 14: Situering van het projectgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2018)

Op de Potentiële bodemerosiekaart is over het projectgebied geen informatie beschikbaar. Volgens de bodemgebruikskaat ligt het projectgebied grotendeels binnen akkerland. De westelijke grens is gekarteerd als loof- en naaldbos, een deel in het oosten van het projectgebied is gekarteerd als weiland.

OUST/18/02/07/12 - Digitale aanmaak

Figuur 15: Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart (Geopunt, 2018)

OUST/18/02/07/13 - Digitale aanmaak

Figuur 16: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2018)

3.2 ARCHEOLOGISCHE EN ERFGOEDKUNDIGE DATA

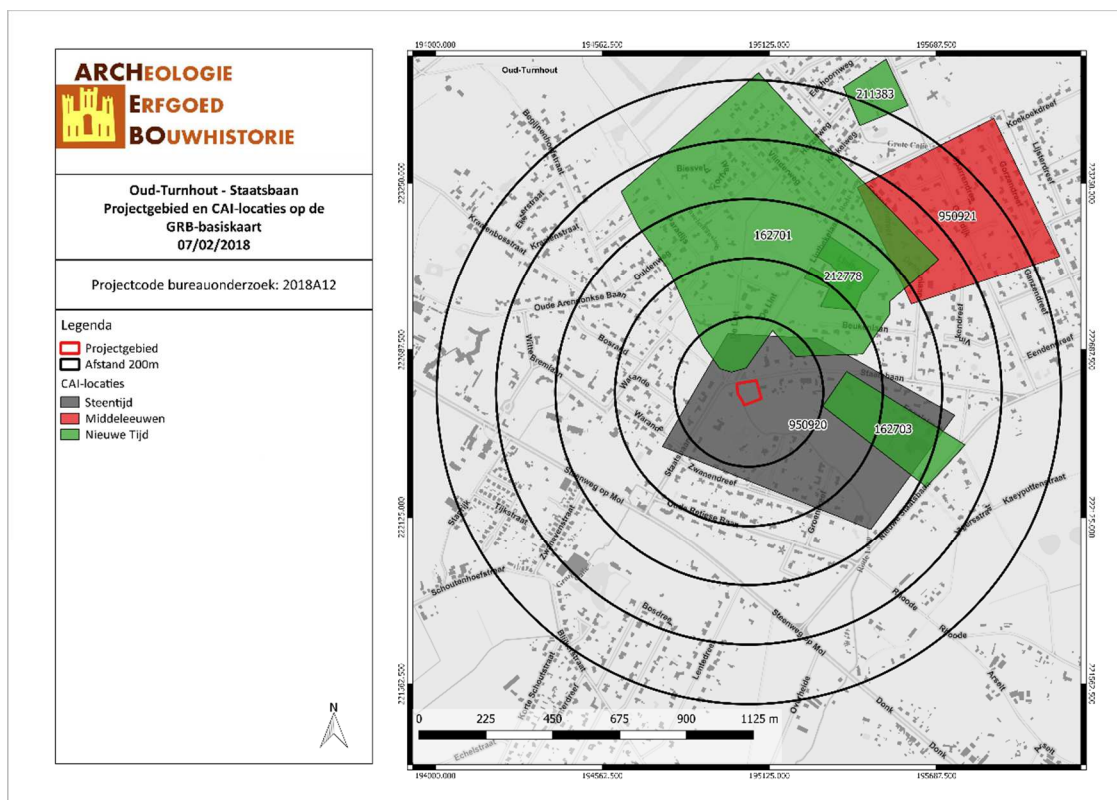
3.2.1 Centrale Archeologische Inventaris (CAI)

Binnen het plangebied zelf is er één archeologische waarde bekend, namelijk.... Daarnaast toont de Centrale Archeologische inventaris verschillende vondsten in de directe en ruime omgeving.

Binnen het plangebied zelf is er één archeologische waarde bekend, daterend uit de Steentijd. De CAI-locatie is niet nader gedetermineerd maar wordt beschreven als een zone met prehistorische occupatiesporen (CAI-locatie 950920). Tussen ca. 300 en 550m ten noordoosten van het projectgebied zijn 16de-eeuwse spit- en ploegsporen en greppels gevonden (CAI-locatie 212778), die verwijzen naar de ontginning van de Coninginnehoeve, en een 20ste-eeuwse paalkuil, die mogelijk een restant vormt van een Rommelasperge om landingen van vliegtuigen en paratroopers te voorkomen. Ca. 1000m ten noordoosten van het terrein zijn grachten en boomvallen uit de Nieuwe Tijd gevonden (CAI-locatie 211383). Tussen ca. 600 en 1200m ten noordoosten van het projectgebied zijn sporen van bewoning uit de Middeleeuwen gevonden (CAI-locatie 950921). Ten noorden van het projectgebied, verspreid over een afstand van ca. 1000m zijn sporen gevonden van de 16de-eeuwse Coninginnehoeve (CAI-locatie 162701). Deze hoeve werd gebouwd in opdracht van Maria van Hongarije. Het was de bedoeling de omringende heidegronden te ontginnen en te cultiveren. De hoeve werd vermoedelijk gesloopt in de 17de eeuw en aan het begin van de 19de eeuw werd een nieuwe hoeve gebouwd. Op deze locatie zijn eveneens restanten van Kasteel De Lint, een 19de-eeuws lusthof gevonden. Tussen ca. 200 en 700m ten oosten-zuidoosten van het projectgebied zijn sporen van kleiwinning gevonden uit de 16de eeuw en sporen van een 16de-eeuwse pottershoeve (CAI-locatie 162703).

In de ruime omgeving van maximum 1000 meter bevinden zich enkele archeologische waarden. Het betreft onder meer:

CAI-Locatie	Beschrijving	Datering
950921	Oud-Turnhout 5	Middeleeuwen
162701	Coninginnehoeve	Nieuwe Tijd
950920	Zwaneven 1	Steentijd
211383	Goordijk	Nieuwe Tijd
162703	De Putterije	Nieuwe Tijd
212778	Lintbekelaan	Nieuwe Tijd

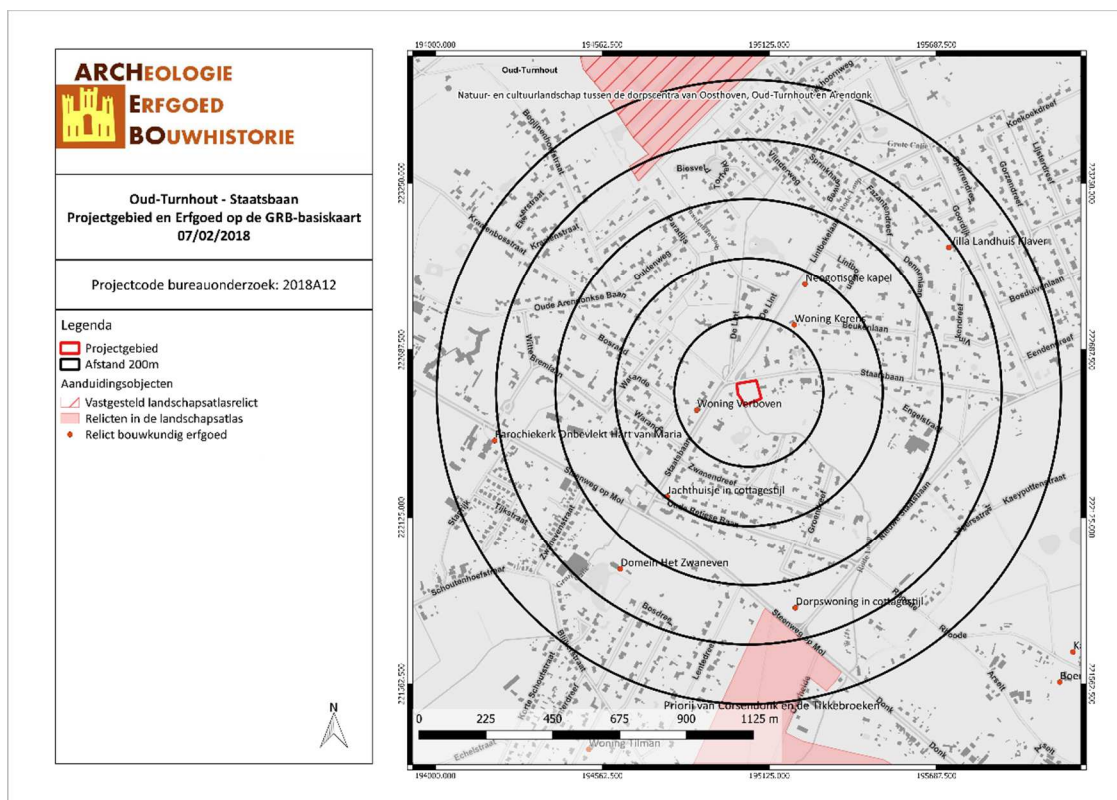
OUST/18/02/07/14 - Digitale aanmaak

Figuur 17: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2018)

3.2.2 Inventaris Onroerend Erfgoed (IOE)

De Inventaris van het onroerend erfgoed biedt een overzicht van waardevol erfgoed in Vlaanderen. Zowel bouwkundig, archeologisch, landschappelijk als varend erfgoed zijn opgenomen in deze databank, goed voor meer dan 83.000 erfgoedobjecten in totaal. Op basis van diverse zoekcriteria kan er heel gericht naar de verschillende erfgoedobjecten zoeken. Erfgoedobjecten kunnen vastgesteld en/of beschermd zijn.³

³ Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/>.

OUST/18/02/07/15 - Digitale aanmaak

Figuur 18: Kaart met situering van het projectgebied en IOE-relicten op GRB-basiskaart (IOE, 2018)

3.3 HISTORIEK EN CARTOGRAFISCHE BRONNEN

3.3.1 Onderzoek historische bronnen

Toponymie van Oud-Turnhout⁴

Oud-Turnhout wordt voor het eerst vermeld in 1333 als Vetus Turnholtum. In 1405 duikt de naam Oud-Tuernout op en in 1414 Viès-Tournout.

De geschiedenis van Oud-Turnhout⁵

Aan de beken Aa en Wamp, op de hoger gelegen dekzandruggen, zijn sporen gevonden van prehistorische bewoning. In Oosthoven werden bewoningssporen gevonden uit het laat Midden-Paleolithicum. Daarnaast werden ook meer verspreide, losse vondsten gedaan, waardoor bewoning wordt verondersteld tijdens het Mesolithicum tot de Late Middeleeuwen. In de buurt van de huidige Sint-Bavokerk zou van de prehistorie tot de 12de-13de eeuw een nederzettingen hebben gestaan. Deze gronden werden gecultiveerd waardoor de bewoning zich verplaatste naar de rand van de beekvallei. In 2011 werd op het bedrijventerrein Bentel een kuil met gecremeerde beenderen en gepolijste artefacten in vuursteen gevonden tijdens opgravingen. Deze vondsten dateren uit het Midden-Neolithicum en wijzen op menselijke activiteiten in deze omgeving.

Tot het tweede kwart van de 19de eeuw loopt de geschiedenis van Oud-Turnhout grotendeels samen met deze van Turnhout. In de loop van deze eeuw werden verschillende aanvragen ingediend om het huidige grondgebied van Oud-Turnhout van de stad Turnhout af te scheiden. In 1958 wordt uiteindelijk de toestemming gegeven, waardoor Oud-Turnhout op 1 januari 1859 een zelfstandige gemeente werd. Ook op kerkelijk vlak kreeg Oud-Turnhout in de 19de eeuw meer onafhankelijkheid. In 1836 ontstond de

⁴ “Oud-Turnhout”; Agentschap Onroerend Erfgoed, “Oud-Turnhout”, Inventaris Onroerend Erfgoed, 2018, <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120753>.

⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Oud-Turnhout"; "Oud-Turnhout".

zelfstandige Sint-Bavoparochie (centrum), in 1888 kreeg Oosthoven parochiale onafhankelijkheid en in 1966 ontstond de parochie van het Onbevlekt Hart van Maria te Zwaneven.

Tot de 19de eeuw was Oud-Turnhout een overwegend agrarische gemeente met open en afgesloten wei- en akkerland omgeven door bos-, heide- en moerasgebied. Door de aanleg van het kanaal Dessel-Schoten van 1846 tot 1874 kon kalk en mest aangevoerd worden voor de bemesting van landbouwgronden. Hierdoor steeg de landbouwproductie aanzienlijk, waardoor de migratie uit Noord-Brabant toenam. Bij de aanleg van het kanaal werd rijke kleigrond aangetroffen. Dit zorgde voor het ontstaan van een industrieel centrum met steen-, pannen- en cementfabrieken, wat dan weer de immigratie en huisvesting van mensen uit de Zuiderkempens met zich meebracht. Tegenwoordig bevinden zich slechts een beperkt aantal industrievestigingen in Oud-Turnhout. De meeste sectoren zijn verhuisd naar de gemeente Turnhout.

3.3.2 Historische situatie aan de hand van cartografische bronnen

Een belangrijke bron van informatie wordt geleverd door het historisch kaartmateriaal. Dit om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn.

Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op kaarten geen garantie dat er geen bebouwing is geweest. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijkere bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er weinig of geen aandacht voor de burgerlijke architectuur. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kaarten. Mogelijk eerder aanwezige middeleeuwse structuren waren misschien reeds verdwenen.

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van veldmaarschalk Joseph de Ferraris. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied, hoewel soms lokale verschuivingen mogelijk zijn. Op de Ferrariskaart valt af te leiden dat het terrein rond 1777 bestond uit heide. Ten noorden loopt een ongeplaveide weg die qua ligging deels overeenkomt met die van de huidige Staatsbaan. Ten westen van het projectgebied stroomt de beek *Wampt*. Het terrein is onbebouwd.

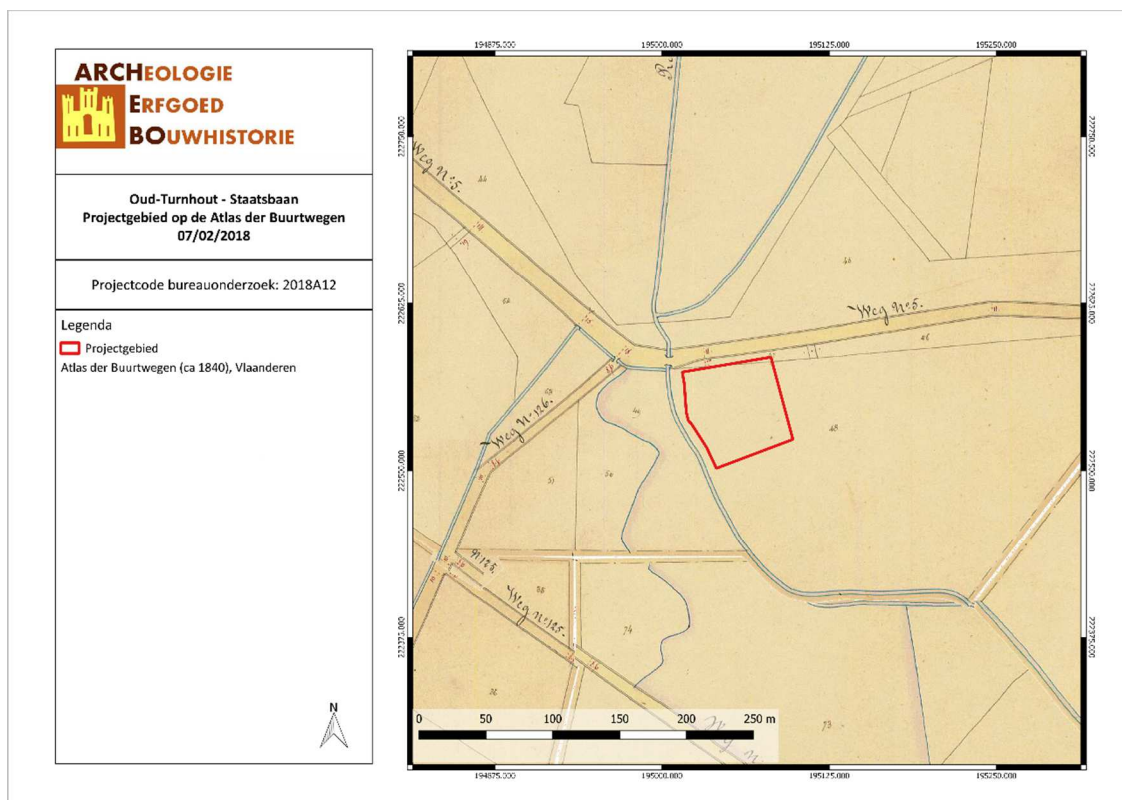
OUST/18/02/07/16 - Digitale aanmaak

Figuur 19: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2018)

Vervolgens worden vier cartografische bronnen uit de 19de eeuw vergeleken. De Atlassen der Buurtwegen werden opgemaakt in uitvoering de wet van 10 april 1841. De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen en voetwegen (sentiers). Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen.⁶ De kaarten Vandermaelen of Vandermaelenkaarten zijn een verzameling van historische kaarten van België, gemaakt door Philippe Vandermaelen (1795-1869). Deze kaarten geven een gedetailleerd beeld van heel België en worden beschouwd als de opvolger van de Ferrariskaarten uit de periode 1771-1778. Met de Popp-kaarten wordt de verzameling van kadasterkaarten bedoeld die in de 19de eeuw uitgegeven werd door de Brugse drukker-uitgever Philippe Chrétien Popp (1805-1879). Een vierde bron is de topografische kaart van 1873.

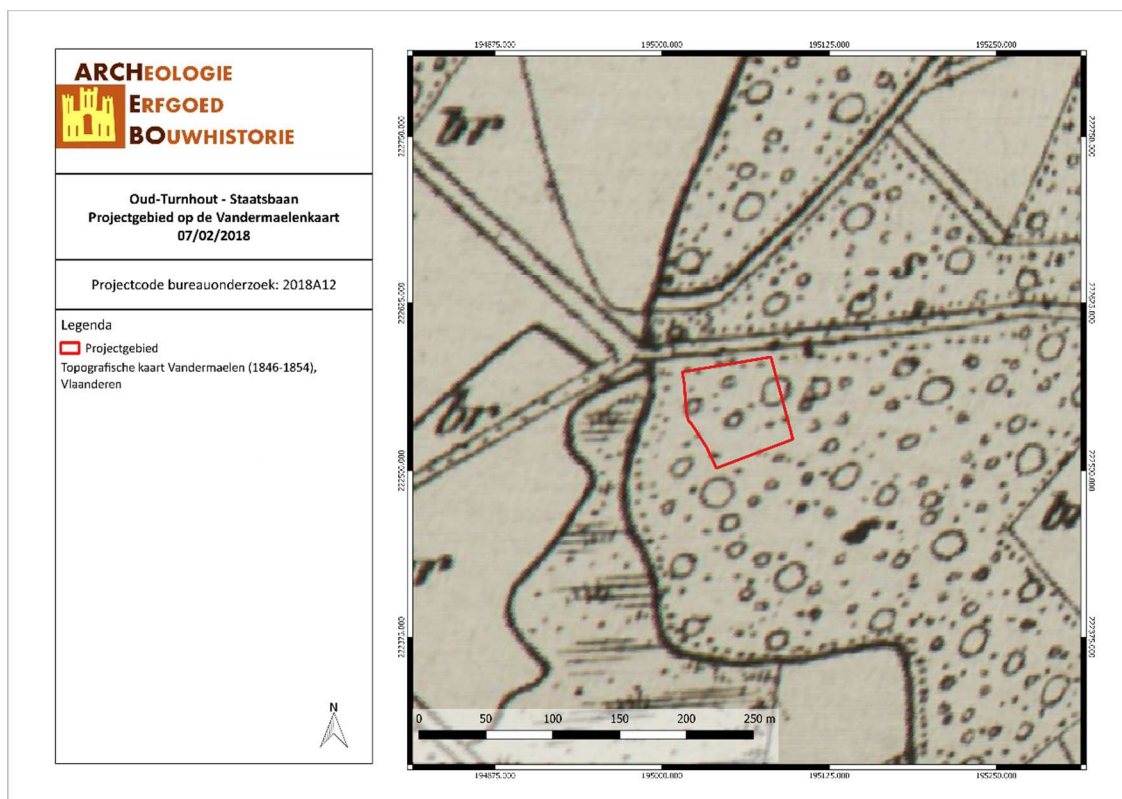
Op 19de-eeuwse cartografische bronnen is het terrein onbebouwd weergegeven. De Atlas der Buurtwegen toont dat het projectgebied een deel van het grote perceel 48 inneemt en dat een zeer smalle strook van perceel 47 door het noorden van het terrein loopt. De Vandermaelenkaart toont dat het projectgebied rond deze tijd bestond uit naaldbosgebied. De Popp-kaart is niet beschikbaar voor dit landsdeel. De topografische kaart van 1873 toont aan dat het projectgebied rond deze periode mogelijks uit heidegebied bestond.

⁶ Geopunt Vlaanderen, "Atlas der Buurtwegen", geraadpleegd 2 januari 2018, <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.

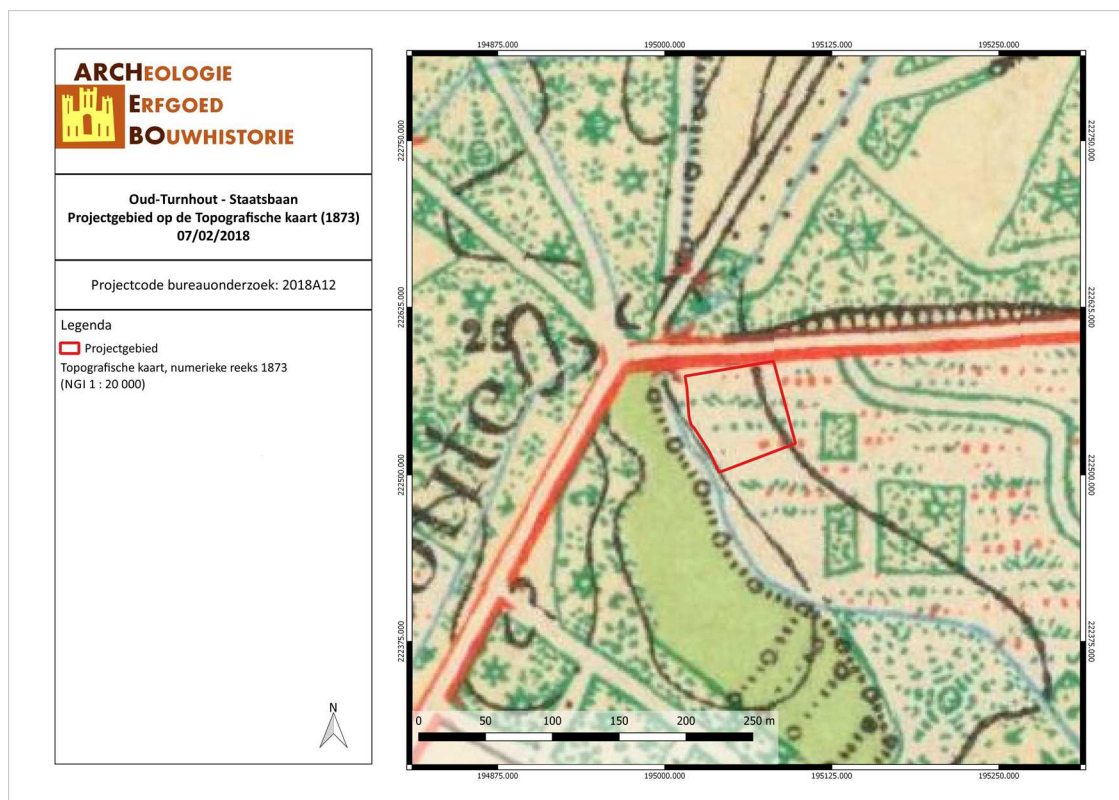
OUST/18/02/07/17 - Digitale aanmaak

Figuur 20: Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (Geopunt, 2018)

OUST/18/02/07/18 - Digitale aanmaak

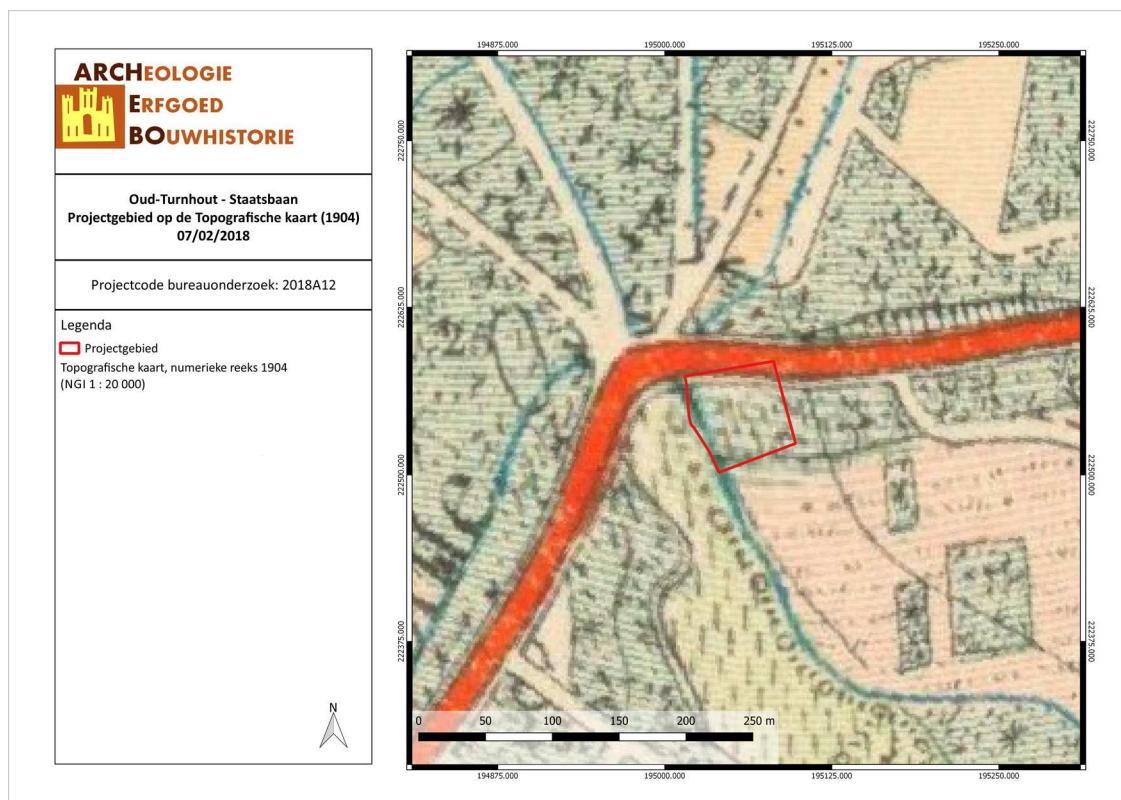
Figuur 21: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2018)

OUST/18/02/07/19 - Digitale aanmaak

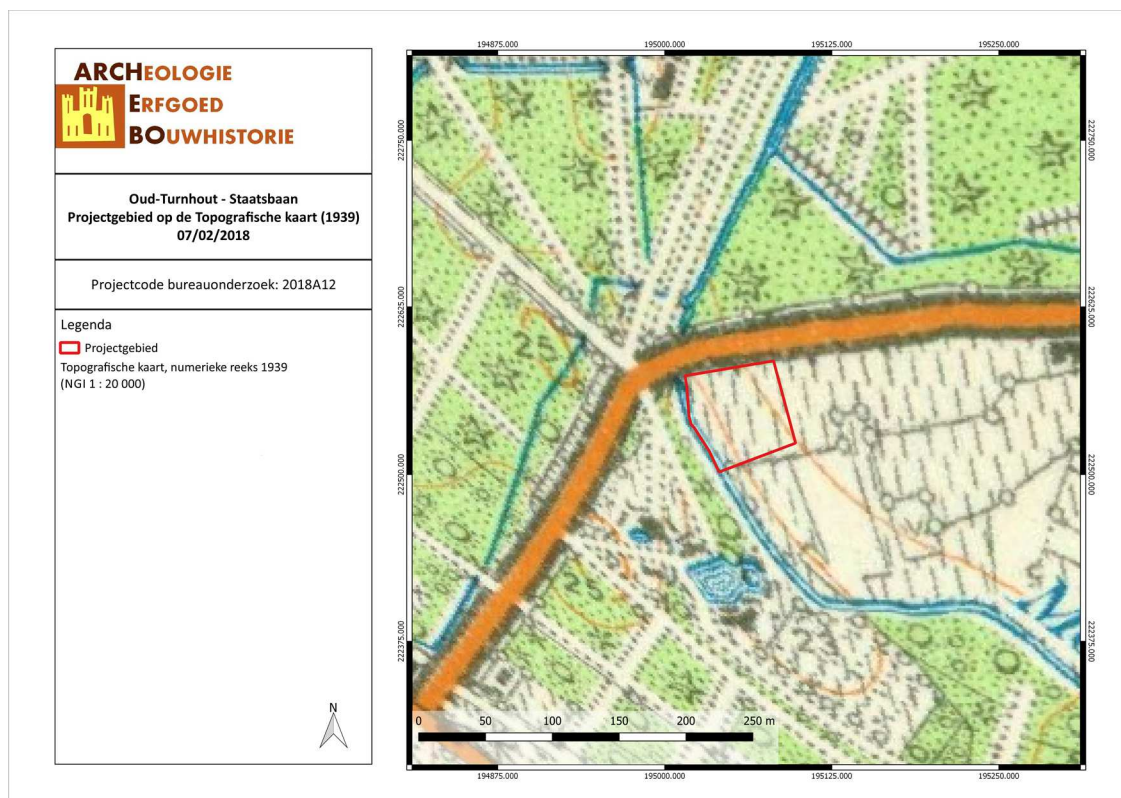
Figuur 22: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart van 1873 (Cartesius, 2018)

Vervolgens worden er topografische kaarten en luchtfoto's uit de 20ste en 21ste eeuw vergeleken. De topografische kaarten van 1904 en 1939 tonen nog steeds een onbebouwd terrein. Rond 1904 bestaat het terrein uit bosgebied, rond 1939 mogelijks uit heidegebied. Op de topografische kaart van 1969 verschijnt de eerste bebouwing binnen het projectgebied. Het gaat over twee gebouwen in de noordelijke helft van het terrein. De kaarten zijn echter niet duidelijk genoeg om details met betrekking tot de bebouwing af te lezen. Vermoedelijk gaat het om woonhuizen. De bebouwing is ook zichtbaar op de topografische kaarten van 1981 en 1989.

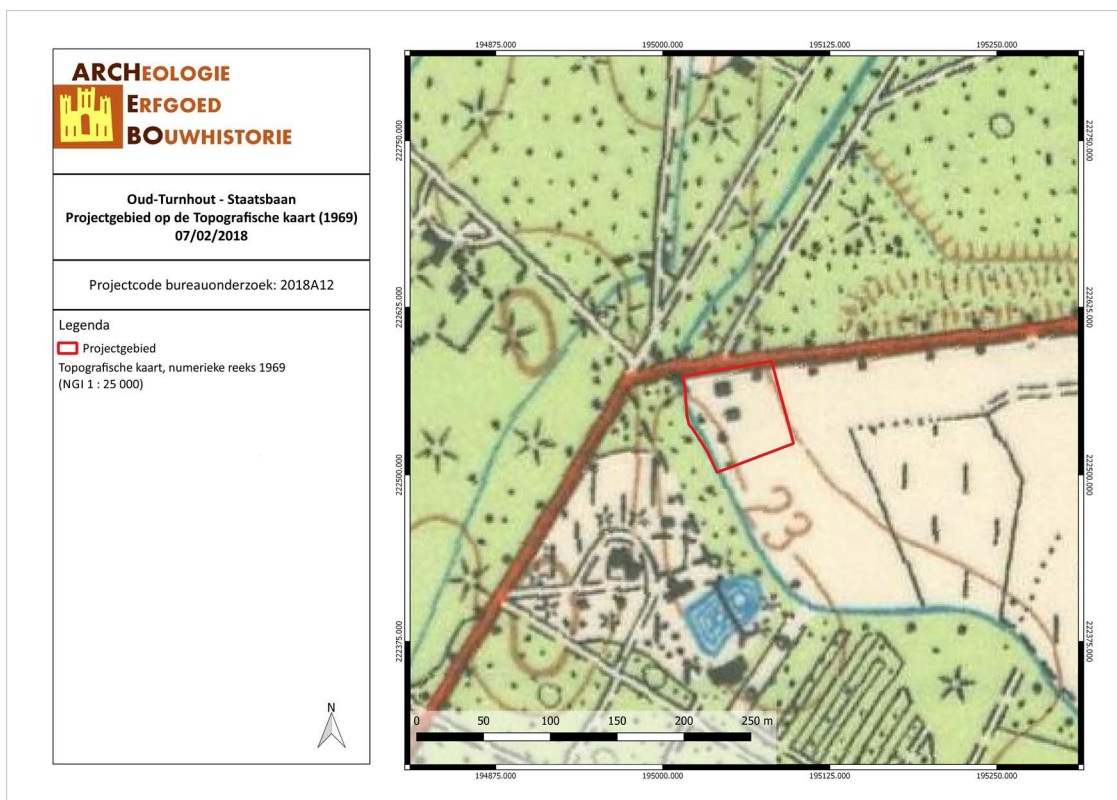
OUST/18/02/07/20 - Digitale aanmaak

Figuur 23: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart van 1904 (Cartesius, 2018)

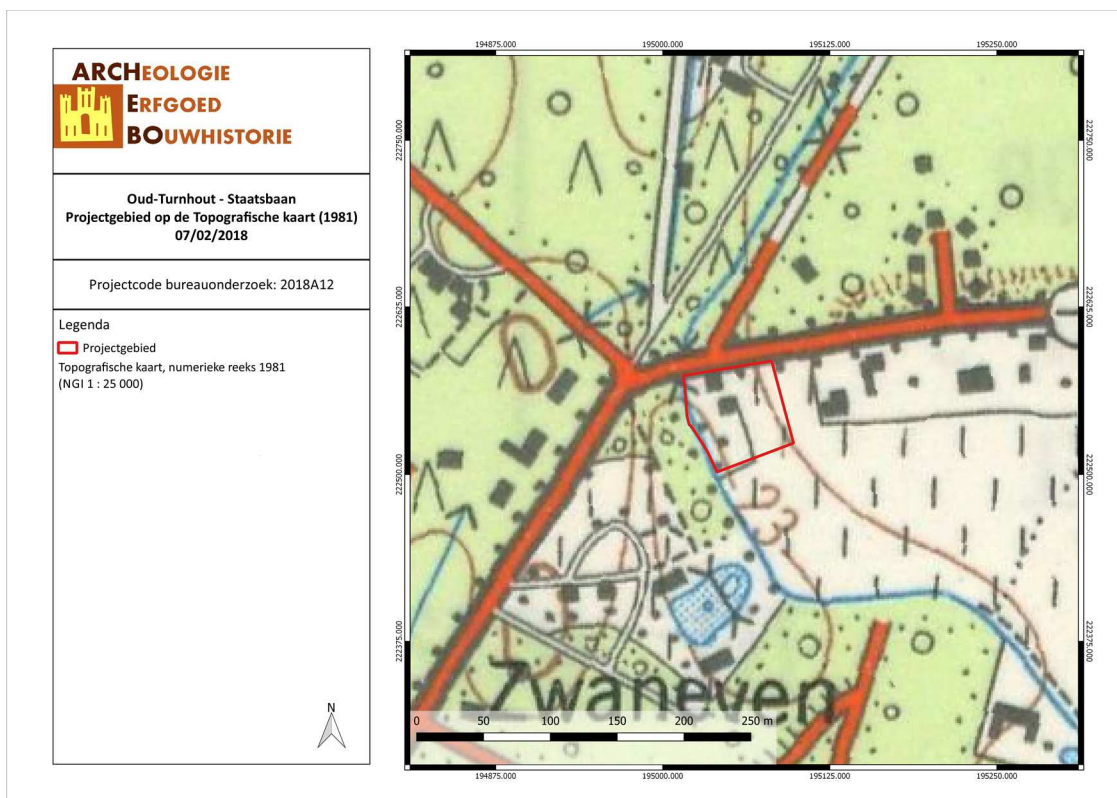
OUST/18/02/07/21 - Digitale aanmaak

Figuur 24: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart van 1939 (Cartesius, 2018)

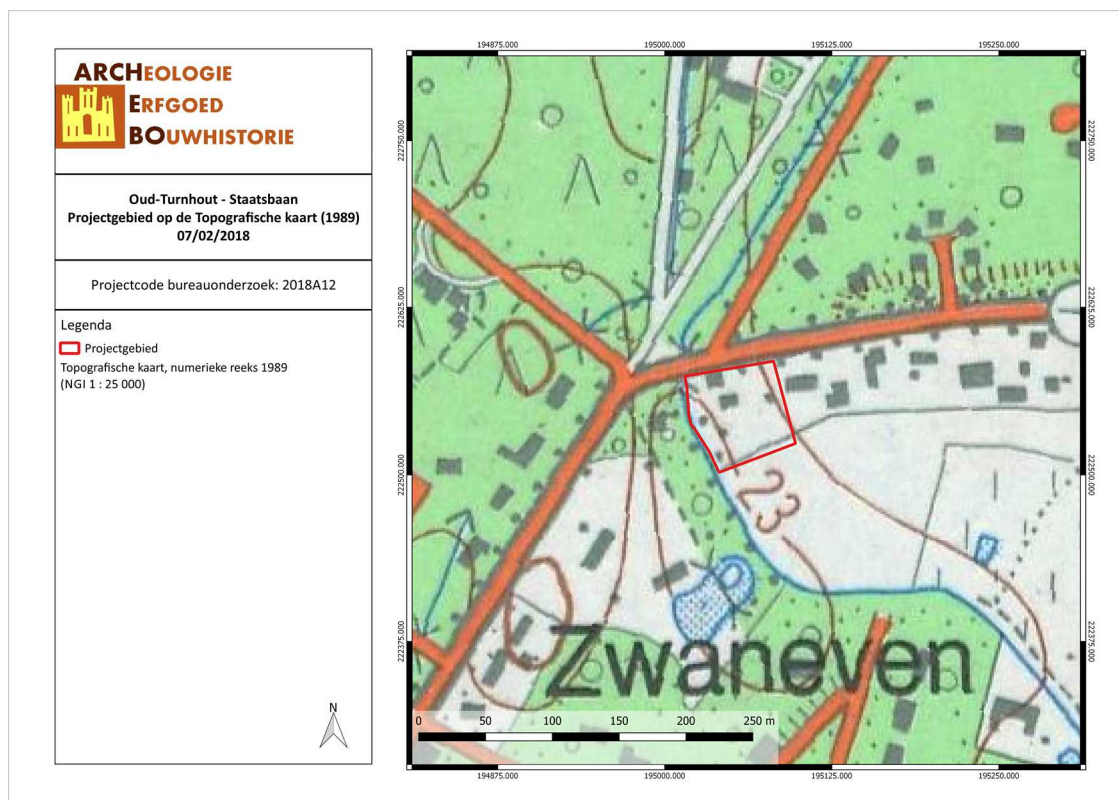
OUST/18/02/07/22 - Digitale aanmaak

Figuur 25: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart van 1969 (Cartesius, 2018)

OUST/18/02/07/23 - Digitale aanmaak

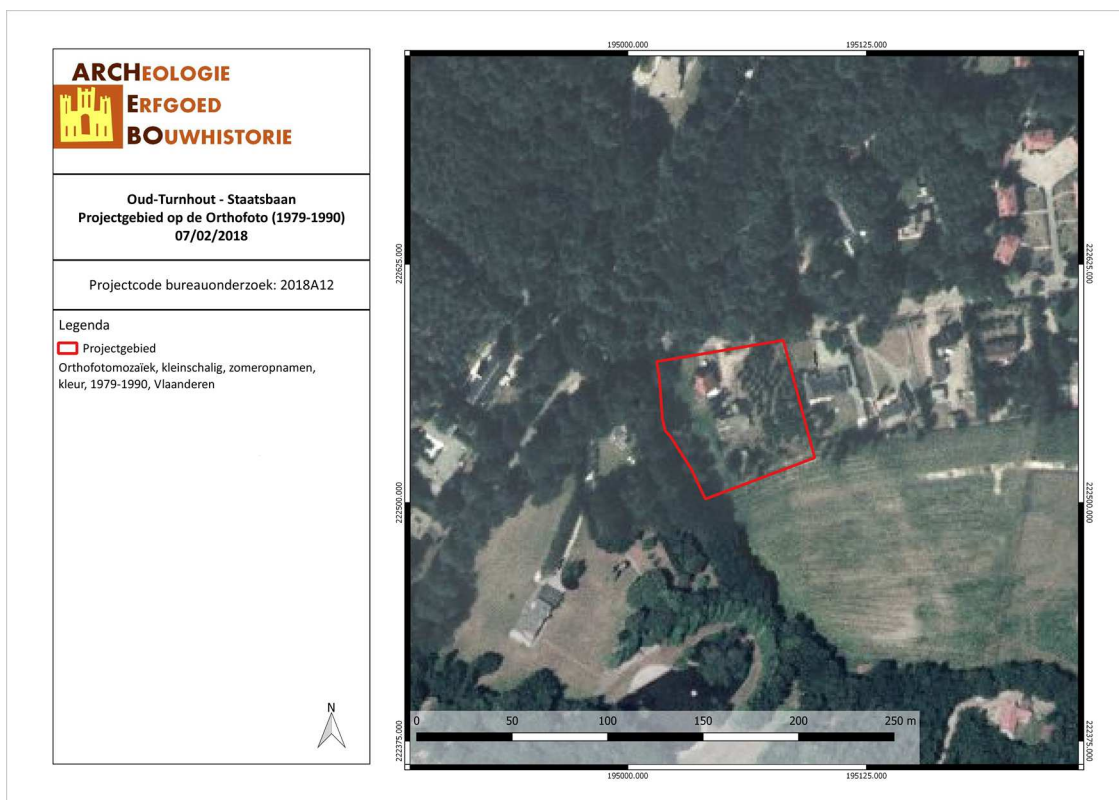
Figuur 26: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart van 1981 (Cartesius, 2018)

OUST/18/02/07/24 - Digitale aanmaak

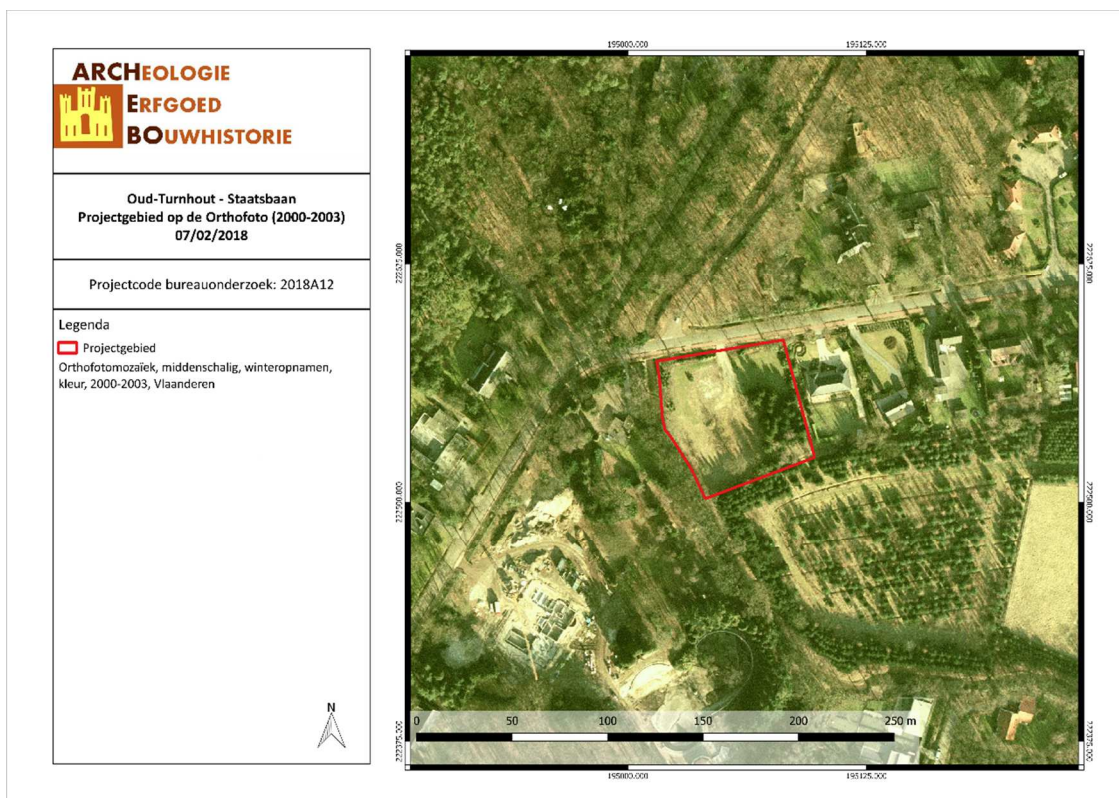
Figuur 27: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart van 1989 (Cartesius, 2018)

De bebouwing die zichtbaar is op de topografische kaarten van 1969, 1981 en 1989 is ook nog te zien op de luchtfoto van 1979-1990. Op de luchtfoto's zijn twee woonhuizen te onderscheiden. Vanaf de luchtfoto van 2000-2003 is de bebouwing verdwenen. De woonhuizen werden dus tussen 1939 en 1969 gebouwd en ze werden afgebroken tussen 1989 en 2000. Vanaf de 21ste eeuw blijft het terrein onbebouwd en wordt het ingenomen door gras en bebossing. Het oosten lijkt op de luchtfoto's dichter bebost dan het westelijk deel.

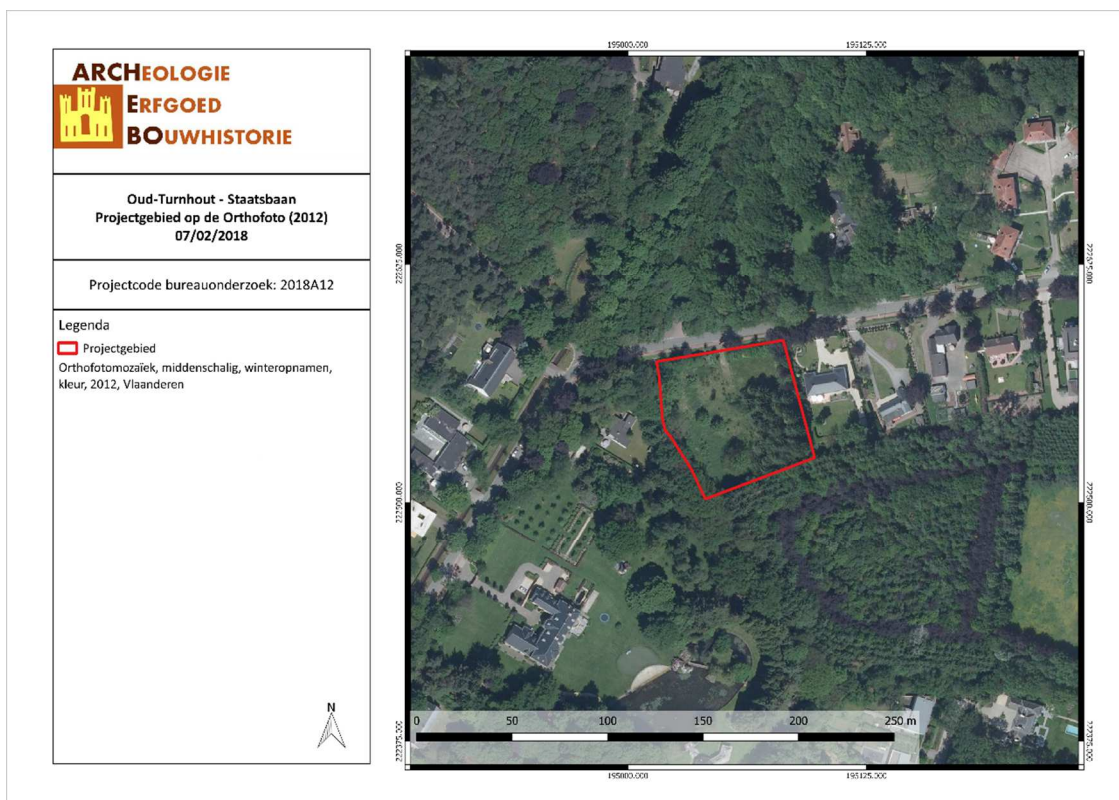
OUST/18/02/07/25 - Digitale aanmaak

Figuur 28: Situering van het onderzoeksgebied op de Orthofoto van 1979-1990 (Geopunt, 2018)

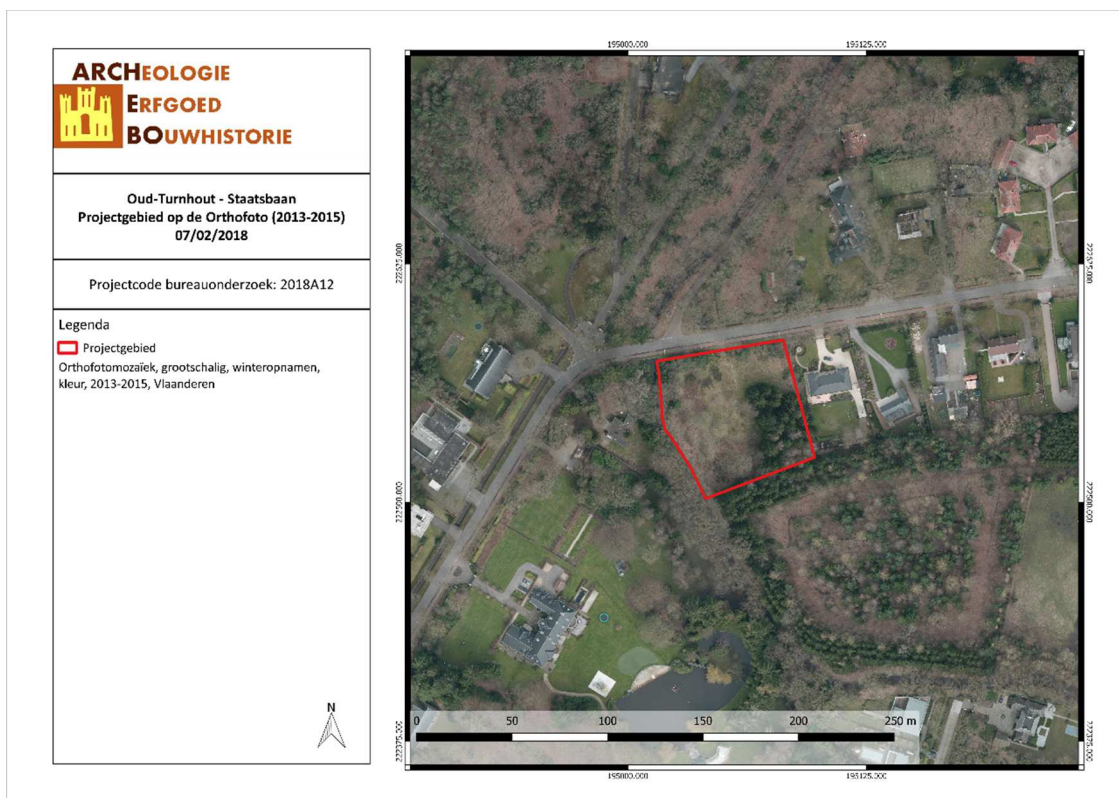
OUST/18/02/07/26 - Digitale aanmaak

Figuur 29: Situering van het onderzoeksgebied op de Orthofoto van 2000-2003 (Geopunt, 2018)

OUST/18/02/07/27 - Digitale aanmaak

Figuur 30: Situering van het onderzoeksgebied op de Orthofoto van 2012 (Geopunt, 2018)

OUST/18/02/07/28 - Digitale aanmaak

Figuur 31: Situering van het onderzoeksgebied op de Orthofoto van 2013-2015 (Geopunt, 2018)

3.4 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het projectgebied bebouwing aanwezig is geweest tussen ca. 1939 en ca 2000. Van ca. 1777 tot ca. 1939 bestond het terrein uit heide- en/of bosgebied. Na 2000 bestond het terrein grotendeels uit bosgebied. Mogelijk was er reeds vroeger bebouwing aanwezig maar deze bevinding kan niet door historische of cartografische bronnen gestaafd worden. Historisch gezien kunnen we voor het projectgebied dan ook spreken van een tot nu toe lage densiteit aan bebouwing.

Binnen het plangebied zelf is er één archeologische waarde bekend, daterend uit de Steentijd. De CAI-locatie is niet nader gedetermineerd maar wordt beschreven als een zone met prehistorische occupatiesporen (CAI-locatie 950920). Tussen ca. 300 en 550m ten noordoosten van het projectgebied zijn 16de-eeuwse spit- en ploegsporen en greppels gevonden (CAI-locatie 212778), die verwijzen naar de ontginning van de Coninginnehoeve, en een 20ste-eeuwse paalkuil, die mogelijk een restant vormt van een Rommelasperge (versperring) om landingen van vliegtuigen en paratroopers te voorkomen. Ca. 1000m ten noordoosten van het terrein zijn grachten en boomvallen uit de Nieuwe Tijd gevonden (CAI-locatie 211383). Tussen ca. 600 en 1200m ten noordoosten van het projectgebied zijn sporen van bewoning uit de Middeleeuwen gevonden (CAI-locatie 950921). Ten noorden van het projectgebied, verspreid over een afstand van ca. 1000m zijn sporen gevonden van de 16de-eeuwse Coninginnehoeve (CAI-locatie 162701). Deze hoeve werd gebouwd in opdracht van Maria van Hongarije. Het was de bedoeling de omringende heidegronden te ontginnen en te cultiveren. De hoeve werd vermoedelijk gesloopt in de 17de eeuw en aan het begin van de 19de eeuw werd een nieuwe hoeve gebouwd. Op deze locatie zijn eveneens restanten van Kasteel De Lint, een 19de-eeuws lusthof gevonden. Tussen ca. 200 en 700m ten oosten-zuidoosten van het projectgebied zijn sporen van kleiwinning gevonden uit de 16de eeuw en sporen van een 16de-eeuwse pottershoeve (CAI-locatie 162703).

Op basis van de CAI gegevens kunnen ook archeologische sporen aanwezig zijn binnen het plangebied. Echter door de impact van de bebouwing kunnen deze sporen potentieel verstoord geraakt zijn. Geconcludeerd kan worden dat de kans op archeologische sporen op een dergelijke site hoog is gezien de recente vondsten op het projectgebied en in de directe omgeving. De potentiële sporen kunnen zover teruggaan als de Steentijd.

4 RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het bureauonderzoek samengevat en geanalyseerd. Deze analyse leidt tot een advies voor een eventueel vervolgonderzoek of voor een vrijgave van het terrein. Dit advies dient bekrachtigd te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

4.1 ALGEMEEN

Naar aanleiding van een omgevingsvergunning heeft ARCHEBO bvba in opdracht van Marni nv een archeologienota opgemaakt voor het verkavelen van gronden aan de Staatsbaan, tussen huisnummers 23 en 31 in Oud-Turnhout, gelegen in de Belgische provincie Antwerpen. Het terrein zal opgedeeld worden in twee nieuwe kavels, elk voorzien van een bouwzone. De bouwzone in de westelijke kavel heeft een oppervlakte van ca. 500 m², de bouwzone in de oostelijke kavel is ca. 475 m² groot. De totale oppervlakte van het projectgebied is ca. 4 731, 94 m².

4.2 BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN

Het doel van dit bureauonderzoek was een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij kunnen volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*

Historische gegevens werden door middel van bronnenonderzoek en cartografisch onderzoek verworven. Cartografisch onderzoek heeft aangetoond dat er bebouwing aanwezig was binnen het projectgebied tussen ca. 1939 en ca. 2000. Van ca. 1777 tot ca. 1939 bestond het terrein uit heide- en/of bosgebied. Na 2000 bestond het terrein grotendeels uit bosgebied. Mogelijk was er reeds vroeger bebouwing aanwezig maar deze bevinding kan niet door historische of cartografische bronnen gestaafd worden.

Binnen het plangebied zelf is er één archeologische waarde bekend, daterend uit de Steentijd. De CAI-locatie is niet nader gedetermineerd maar wordt beschreven als een zone met prehistorische occupatiesporen (CAI-locatie 950920). In de directe en ruime omgeving van het projectgebied zijn 16de-eeuwse spit- en ploegsporen en greppels en een 20ste-eeuwse paalkuil, die mogelijk een restant vormt van een Rommelasperge, gevonden (CAI-locatie 212778), grachten en boomvallen uit de Nieuwe Tijd (CAI-locatie 211383), sporen van bewoning uit de Middeleeuwen (CAI-locatie 950921), sporen van de 16de-eeuwse Coninginnehoeve en restanten van Kasteel De Lint, een 19de-eeuws lusthof (CAI-locatie 162701), sporen van kleiwinning uit de 16de eeuw en tenslotte sporen van een 16de-eeuwse pottershoeve (CAI-locatie 162703).

2. *Welke info valt er te vinden over de voormalige constructies op het terrein?*

Aan de hand van de het kaartmateriaal konden we achterhalen dat er binnen het projectgebied gebouwen stonden tussen ca. 1939 en ca. 2000. Van ca. 1777 tot ca. 1939 bestond het terrein uit heide- en/of bosgebied. Na 2000 bestond het terrein grotendeels uit bosgebied. Mogelijk was er reeds vroeger bebouwing aanwezig maar deze bevinding kan niet door historische of cartografische bronnen gestaafd worden.

3. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het projectgebied verwacht worden op basis van een analyse van het historische kaart- en bronnenmateriaal?*

Op basis van de historische bronnen en kaarten kan geen uitsluitel gemaakt worden in de te verwachten structuren. De potentiële sporen kunnen zover teruggaan als de Steentijd.

4. In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?

Ter hoogte van de bebouwing, die op het terrein heeft gestaan tussen 1939 en 2000 is er verstoring van de bodem en het bodemarchief te verwachten. Andere verstoringen in het verleden zijn niet in kaart te brengen. De minste verstoringen kunnen verwacht worden in het oostelijk deel van het terrein.

4.3 SAMENVATTING / ASSESSMENT BUREAUONDERZOEK

In deze samenvatting wordt een kort overzicht gegeven van de werkwijze van het bureauonderzoek en de belangrijkste conclusies. Bovendien wordt een afweging gemaakt van de noodzaak voor verder vooronderzoek voor de locatie.

4.3.1 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek

Het terrein zal door de opdrachtgever, Marni nv, opgedeeld worden in twee nieuwe kavels, elk voorzien van een bouwzone. De bouwzone in de westelijke kavel heeft een oppervlakte van ca. 500 m², de bouwzone in de oostelijke kavel is ca. 475 m² groot. De totale oppervlakte van het projectgebied is ca. 4 731, 94 m².

Binnen het plangebied zelf is er één archeologische waarde bekend, daterend uit de Steentijd. De CAI-locatie is niet nader gedetermineerd maar wordt beschreven als een zone met prehistorische occupatiesporen (CAI-locatie 950920). In de directe en ruime omgeving van het projectgebied zijn 16de-eeuwse spit- en ploegsporen en greppels en een 20ste-eeuwse paalkuil met een mogelijke restant vormt van een Rommelasperge gevonden (CAI-locatie 212778), grachten en boomvallen uit de Nieuwe Tijd (CAI-locatie 211383), sporen van bewoning uit de Middeleeuwen (CAI-locatie 950921), sporen van de 16de-eeuwse Coninginnehoeve en restanten van Kasteel De Lint, een 19de-eeuws lusthof (CAI-locatie 162701), sporen van kleiwinning uit de 16de eeuw en tenslotte sporen van een 16de-eeuwse pottershoeve (CAI-locatie 162703).

Aan de hand van de het kaartmateriaal konden we achterhalen dat er binnen het projectgebied gebouwen stonden tussen ca. 1939 en ca. 2000. Van ca. 1777 tot ca. 1939 bestond het terrein uit heide- en/of bosgebied. Na 2000 bestond het terrein grotendeels uit bosgebied. Mogelijk was er reeds vroeger bebouwing aanwezig maar deze bevinding kan niet door historische of cartografische bronnen gestaafd worden.

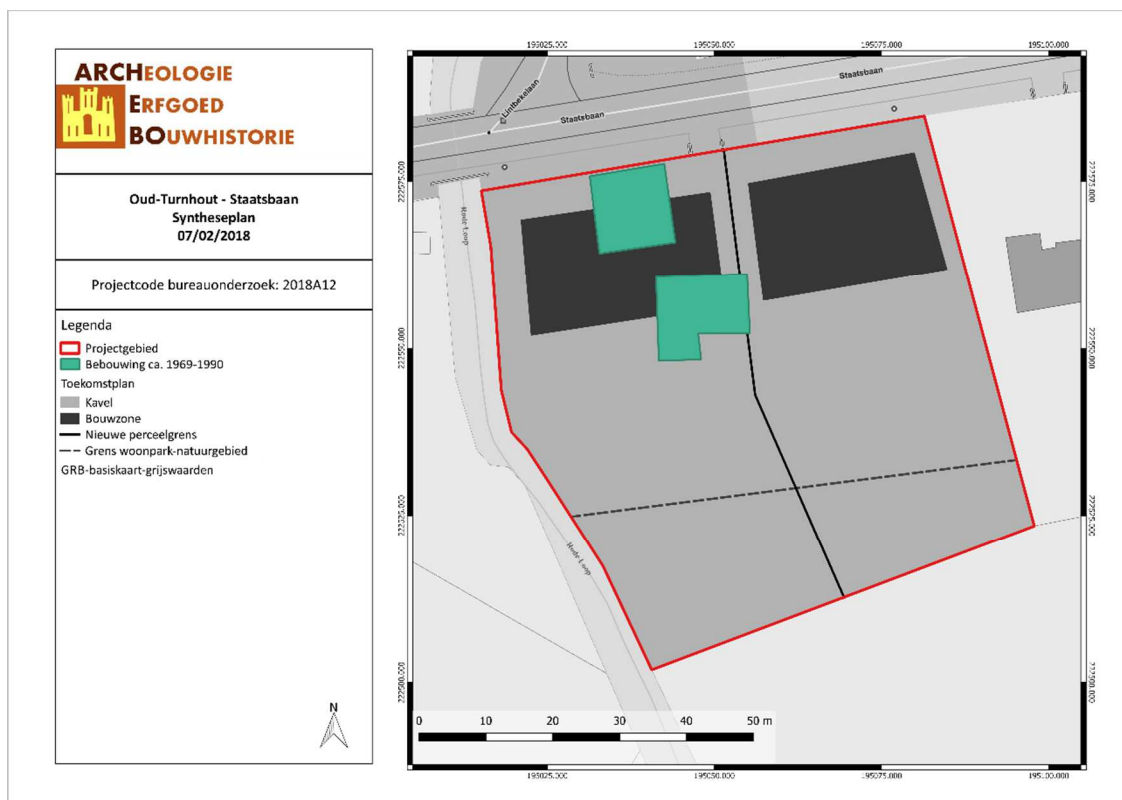
Op de bodemkaart wordt het terrein grotendeels gekarteerd als Zdg (matig natte zandgronden met duidelijke humus en/of ijzer B horizont), de meest noordoostelijke hoek wordt gekarteerd als Zcg (matig droge zandgronden met duidelijke humus en/of ijzer B horizont).

4.3.2 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek

Het plangebied zal door 'Marni nv' opgedeeld worden in twee nieuwe kavels, elk voorzien van een bouwzone.

Binnen het plangebied zelf is er één archeologische waarde bekend, namelijk een zone met prehistorische occupatiesporen (CAI-locatie 950920). In de omgeving zijn sporen van bewoning uit de Middeleeuwen, grachten en boomvallen uit de Nieuwe Tijd, 16de-eeuwse spit- en ploegsporen en greppels, sporen van de 16de-eeuwse Coninginnehoeve, sporen van kleiwinning uit de 16de eeuw, sporen van een 16de-eeuwse pottershoeve, restanten van het 19de-eeuws kasteel De Lint en een 20ste-eeuwse paalkuil met een mogelijke Rommelasperge gevonden.

Tussen ca. 1939 en ca. 2000 is de bodem verstoord geweest door bebouwing. Het is moeilijk om in te schatten hoe zwaar deze verstoring is geweest.

OUST/18/02/07/29 - Digitale aanmaak

Figuur 32: Synthesepan met aanduiding van de historische bebouwing en de geplande werken (ARCHEBO bvba, 2018)

4.4 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat de geplande werken het archeologisch bodemarchief zullen verstoren. Dit wordt kort besproken in het ‘Programma van maatregelen’.

5 BIBLIOGRAFIE

Publicaties

Van Ranst, E., en C. Sys. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart (Schaal 1:20 000)*. Gent: Laboratorium voor Bodemkunde, 2000.

Online bronnen

Agentschap Onroerend Erfgoed. "Inventaris Onroerend Erfgoed". Geraadpleegd 17 januari 2017. <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>.

Agentschap Onroerend Erfgoed. "Oud-Turnhout". Inventaris Onroerend Erfgoed, 2018. <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120753>.

Geopunt Vlaanderen. "Atlas der Buurtwegen". Geraadpleegd 2 januari 2017. <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.

"Oud-Turnhout". *Wikipedia*. Geraadpleegd 8 februari 2018. <https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Oud-Turnhout&oldid=49662402>.

6 FIGURENLIJST

Figuur 1: Criteria bij omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden	4
Figuur 2: Situering van het projectgebied en de coördinaten op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2018) ..	6
Figuur 3: Situering van het projectgebied op Orthofoto (Geopunt, 2018).....	6
Figuur 4: Situering van het projectgebied op het Gewestplan (Geopunt, 2018)	7
Figuur 5: Vooraanzicht van het projectgebied aan de Staatsbaan (Google Street View, juni 2017).....	9
Figuur 6: Situering van het projectgebied op Orthofoto (Geopunt, 2018).....	9
Figuur 7: Plan van de geplande werken (Johan Livens, landmeter-expert, november 2017)	10
Figuur 8: Situering van het projectgebied op Toekomstplan (ARCHEBO bvba, 2018)	10
Figuur 9: Topografische kaart met situering van het projectgebied (Geopunt, 2018).....	12
Figuur 10: Situering van het projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2018)	12
Figuur 11: Situering van het projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2018)	13
Figuur 12: Hoogteprofiel doorheen het plangebied in NW-ZO richting (Geopunt, 2018)	13
Figuur 13: Oud-Turnhout aangegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2018)	14
Figuur 14: Situering van het projectgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2018)	15
Figuur 15: Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart (Geopunt, 2018).....	15
Figuur 16: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2018).....	16
Figuur 17: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2018)	18
Figuur 18: Kaart met situering van het projectgebied en IOE-relicten op GRB-basiskaart (IOE, 2018)	19
Figuur 19: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2018).....	21
Figuur 20: Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (Geopunt, 2018).....	22
Figuur 21: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2018)	22
Figuur 22: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart van 1873 (Cartesius, 2018) ..	23
Figuur 23: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart van 1904 (Cartesius, 2018) ..	24
Figuur 24: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart van 1939 (Cartesius, 2018) ..	24
Figuur 25: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart van 1969 (Cartesius, 2018) ..	25
Figuur 26: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart van 1981 (Cartesius, 2018) ..	25
Figuur 27: Situering van het onderzoeksgebied op de Topografische kaart van 1989 (Cartesius, 2018) ..	26
Figuur 28: Situering van het onderzoeksgebied op de Orthofoto van 1979-1990 (Geopunt, 2018).....	27
Figuur 29: Situering van het onderzoeksgebied op de Orthofoto van 2000-2003 (Geopunt, 2018).....	27
Figuur 30: Situering van het onderzoeksgebied op de Orthofoto van 2012 (Geopunt, 2018).....	28
Figuur 31: Situering van het onderzoeksgebied op de Orthofoto van 2013-2015 (Geopunt, 2018).....	28
Figuur 32: Syntheseplan met aanduiding van de historische bebouwing en de geplande werken (ARCHEBO bvba, 2018).....	32

7 PLANNENLIJST

OUST/18/02/07/1 - Digitale aanmaak.....	6
OUST/18/02/07/2 - Digitale aanmaak.....	6
OUST/18/02/07/3 - Digitale aanmaak.....	7
OUST/18/02/07/4 - Digitale aanmaak.....	9
OUST/18/02/07/5 - Digitale aanmaak.....	9
OUST/18/02/07/6 - Digitale aanmaak.....	10
OUST/18/02/07/7 - Digitale aanmaak.....	12
OUST/18/02/07/8 - Digitale aanmaak.....	12
OUST/18/02/07/9 - Digitale aanmaak.....	13
OUST/18/02/07/10 - Digitale aanmaak.....	14
OUST/18/02/07/11 - Digitale aanmaak.....	15
OUST/18/02/07/12 - Digitale aanmaak.....	15
OUST/18/02/07/13 - Digitale aanmaak.....	16
OUST/18/02/07/14 - Digitale aanmaak.....	18
OUST/18/02/07/15 - Digitale aanmaak.....	19
OUST/18/02/07/16 - Digitale aanmaak.....	21
OUST/18/02/07/17 - Digitale aanmaak.....	22
OUST/18/02/07/18 - Digitale aanmaak.....	22
OUST/18/02/07/19 - Digitale aanmaak.....	23
OUST/18/02/07/20 - Digitale aanmaak.....	24
OUST/18/02/07/21 - Digitale aanmaak.....	24
OUST/18/02/07/22 - Digitale aanmaak.....	25
OUST/18/02/07/23 - Digitale aanmaak.....	25
OUST/18/02/07/24 - Digitale aanmaak.....	26
OUST/18/02/07/25 - Digitale aanmaak.....	27
OUST/18/02/07/26 - Digitale aanmaak.....	27
OUST/18/02/07/27 - Digitale aanmaak.....	28
OUST/18/02/07/28 - Digitale aanmaak.....	28
OUST/18/02/07/29 - Digitale aanmaak.....	32